

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav politologie

Žaneta Pavlů

Oslabování neokorporativismu ve Švédsku po roce 1990

Weakening of neo-corporatism in Sweden after 1990

Diplomová práce

Poděkování

Děkuji vedoucímu své diplomové práce PhDr. Radku Bubnovi za odbornou pomoc a cenné připomínky, které mi během psaní poskytl. Mé další díky patří rodičům, kteří mě trpělivě podporovali po celou dobu mého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. 7. 2011

.....
Žaneta Pavlů

Abstrakt

Diplomová práce „Oslabování neokorporativismu ve Švédsku po roce 1990“ se zabývá jednak historickými předpoklady vzniku švédského neokorporativismu a jeho vývojem ve 20. století a jednak jeho oslabováním po roce 1990. Vrchol švédského neokorporativismu je datován do 50. a 60. let 20. století a je charakterizován rozsáhlou institucionalizovanou participací organizovaných zájmů na politickém procesu a tripartitní interakcí tří hlavních aktérů – státu, Švédské zaměstnavatelské federace SAF a Švédské odborové konfederace LO. V práci jsou analyzovány změny, ke kterým docházelo od 70. let 20. století, a jejich dopady na podobu švédského politického procesu po roce 1990. Velký prostor je v práci věnován konkrétním formám institucionalizované participace organizovaných zájmů na tvorbě veřejné politiky a změnám, ke kterým v této oblasti došlo. Širším společensko-politickým kontextem této práce je transformace švédského modelu od 70. let a podoba švédské demokracie. Hypotéza, ze které práce vychází, říká, že neokorporativismus ve Švédsku nezmizel úplně, jak se někteří odborníci domnívají, ale že výrazně oslabil a proměnil se.

Abstract

Diploma thesis ‘Weakening of neo-corporatism in Sweden after 1990’ covers historical preconditions for emergence of swedish neo-corporatism, its development in the 20th century and its weakening after 1990. Neo-corporatism’s heyday is dated back to the 1950s and the 1960s and is characterized by deep institutionalized participation of organised interests in the public policy-making and a tripartite interaction of the three main parties – the state, the Swedish employers’ federation SAF and the Swedish union confederation LO. Changes that have occurred since 1970s and their implications on swedish policy-making after 1990 are analyzed further on. A lot of attention is paid to particular ways of organized interests’ institutionalized participation in the public policy-making. Wider socio-political context of the thesis covers the transition of Swedish model since 1970s and its implications on swedish democracy. The core hypothesis of this paper is that neo-corporatism in Sweden has not disappeared, according to some authors, but weakened considerably and changed.

Klíčová slova

neokorporativismus, Švédsko, švédský model, organizované zájmy, participace, politický proces

Key words

neo-corporatism, Sweden, swedish model, organised interests, participation, policy-making

Obsah

Obsah.....	1
Seznam zkratek	7
Úvod	8
I. Část – Historické předpoklady a vývoj švédského neokorporativismu	11
1. Švédský model	12
2. Krize švédského modelu	16
3. Neokorporativismus – teoretická východiska	17
3. 1 Různá konceptualizace neokorporativismu.....	17
4. Vznik neokorporativismu ve Švédsku	21
4.1 Počátky spolupráce pracovní síly a vlastníků kapitálu: na cestě k lidovému státu	22
4.2 Formativní moment	23
4.3 Dohoda ze Saltsjöbaden	27
5. Vrchol švédského neokorporativismu a jeho krize	31
6. Participace zájmových skupin na tvorbě veřejné politiky	40
6.1 Přípravná stádia politického procesu – vládní vyšetřovací komise	41
6.2 Přípravná stádia politického procesu – Remiss systém – revize oficiálních vládních zpráv	42
6.3 Participace ve výkonných orgánech – národní rady	42
6.4 Participace na lokální úrovni	43
6.5 Participace prostřednictvím kolektivních dohod	44
II. Část – Oslabování švédského neokorporativismu a transformace švédského modelu	46
7. Postkorporativistický stát.....	47
8. Proč dala SAF sbohem neokorporativismu	50
9. Další změny v participaci organizovaných zájmů na politickém procesu.....	55
9.1 Změna participace ve výkonných orgánech a národních radách.....	55
9.2 Změny v přípravných stádiích politického procesu – vládní vyšetřovací komise	56
9.3 Změny v přípravných stádiích politického procesu – remiss systém	57
9.4 Změny v participaci na lokální úrovni	57
9.5 Změny v participaci prostřednictvím kolektivních dohod	58
10. Zkoumání změn – neokorporativismus proměněný a méně formální?	59
11. Organizované zájmy – noví aktéři v pluralistické společnosti	64
12. Vnější vlivy – decentralizace a deregulace ekonomické politiky, globalizace ekonomiky	66
13. Úvahy o současném Švédsku	70
Závěr	73
Literatura.....	74

Seznam zkratk

- A-kassa – *Arbetslöshetskassa*, Úřad pro podporu v nezaměstnanosti
- AMK – *Arbetsmarknadskommission*, Komise pro trh práce
- AMS – *Arbetsmarknadsstyrelse*, Švédská národní rada pro trh práce
- ATP – *Allmän tilläggspension*, Všeobecná dodatečná penze
- IF – *Industriförbundet*, Průmyslový svaz
- KF – *Kooperativa Förbundet*, Kooperativní svaz
- LO – *Landsorganisationen i Sverige*, Švédská konfederace odborů
- PTK – *Privattjänstemannakartellen*, Organizace úředníků soukromého sektoru
- SACO – *Sveriges Akademikers Centralorganisation*, Švédské odbory akademiků a odborných pracovníků
- SAF – *Svenska Arbetsgivareföreningen*, Švédská federace zaměstnavatelů
- SAL – *Svenska Allmänna Lantbrukssällskap*, Švédská všeobecná zemědělská asociace
- SAP – *Sveriges socialdemokratiska arbetareparti*, Švédská sociálně demokratická strana
- SNS – *Studieförbundet Näringsliv och Samhälle*, Centrum pro obchod a politiku
- SOU – *Statens Offentliga Utredningar*, Oficiální vládní zprávy
- TCO – *Tjänstemännens central organisation*, Odbory sdružující úředníky

Úvod

Švédsko bylo po velkou část 20. století ukázkovým vzorem úspěšného *welfare* státu, který dokázal skloubit prosperující ekonomiku s rozsáhlým a univerzalistickým sociálním programem. Ostatní demokratické státy se u Švédska inspirovaly, jak vést sociální debatu. Švédsko se stalo fungující politickou laboratoří sociálního inženýrství, ve které se podařilo vytvořit silný stát, který organizoval a řídil celou společnost ve snaze vybudovat *folkhem*, tedy lidový domov nebo domov pro všechny. Myšlenka, že každý má mít možnost vyjadřovat se k politice, která se ho přímo dotýká, stmelovala silnou neokorporativistickou tradici, která po většinu 20. století určovala podobu švédského politického systému. Švédská parlamentní demokracie v kombinaci s vysoce institucionalizovanou participací organizovaných zájmů v politickém procesu a charakteristické uspořádání průmyslových vztahů spolu s neuvěřitelně rozsáhlým *welfare* sektorem dohromady vytvářely to, co se běžně označuje jako švédský model.

V 50. a 60. letech dosáhl švédský model svého vrcholu. Sociální inženýrství, sociálně demokratická politika a neokorporativismus přinesly ovoce v podobě ekonomického růstu, nízké inflace, plné zaměstnanosti a sociálního blahobytu. V té době bylo snadné věřit tomu, že lze dosáhnout úspěšného kompromisu mezi socialismem a ekonomickým plánováním na jedné straně a kapitalismem na straně druhé, aniž by bylo třeba sejít z demokratické cesty. S příchodem 70. a 80. let nastaly domácí i mezinárodní změny, které rozhodily vnitřní mechanismus švédského neokorporativismu a celého modelu, a tak nastalo období, kdy nebylo možné udržet původní ideál a bylo nutné slevovat z představ o dokonalém státu blahobytu.

Zaměřením této práce je švédský neokorporativismus a změny, které nastaly v období transformace švédského modelu a zejména po roce 1990, kdy se jeden z hlavních aktérů stávajícího uspořádání – zaměstnavatelská federace *Svenska Arbetsgivareföreningen*, SAF – jednostranně rozhodla odstoupit od zavedené praxe a dala tak *de facto* sbohem neokorporativismu. Cílem této práce je analyzovat změny, ke kterým došlo, a identifikovat jejich hlavní příčiny. Vycházíme z hypotézy, že neokorporativismus ve Švédsku byl komplexnější a rozhodnutí SAF nevedlo k jeho úplnému konci, ale že přesto výrazně oslabil. Hledáme důkazy pro toto oslabování a snažíme se je zasadit do širšího společensko-politického kontextu přeměny švédského modelu.

V první části se primárně zabýváme historickým vývojem Švédska ve 20. století a předpoklady pro vznik neokorporativismu. Hlavními autoritami v tomto ohledu jsou švédští politologové Bo Rothstein, Leif Lewin a Jörgen Hermansson. Bo Rothstein důkladně analyzuje vznik neokorporativismu ve Švédsku a podává přesvědčivé důkazy o tom, že tato tradice má hluboké historické kořeny již na začátku 20. století, kdy vznikly první orgány na národní úrovni s institucionalizovaným zastoupením organizovaných zájmů – švédské konfederace odborů *Landsorganisationen i Sverige*, LO a federace zaměstnavatelů – *Svenska Arbetsgivareföreningen*, SAF. Tento vývoj je popsán zejména ve čtvrté a páté kapitole.

Leif Lewin a Jörgen Hermansson zkoumají konkrétní formy participace organizovaných zájmů. V šesté kapitole se proto zabýváme neokorporativistickou praxí a vidíme, že organizované zájmy byly skutečně silnými aktéry, kteří měli přístup prakticky ke všem formám politického procesu – od přípravy legislativy až k jejímu uvedení do praxe.

Ve druhé části, zejména v osmé kapitole, se dostáváme k samotnému rozhodnutí SAF odstoupit od neokorporativismu a sledujeme motivy zaměstnavatelů k takovému jednání. Bo Rothstein a politolog Jonas Bergström chápou toto rozhodnutí jako reakci na vývoj v 70. a 80. letech, zatímco Joakim Johansson předkládá důkazy o tom, že šlo naopak o anticipaci budoucího vývoje a zcela strategické rozhodnutí změnit pravidla hry ve svůj prospěch. SAF se podle Johanssona zachovala jako ukázkový racionální aktér, který pečlivě analyzoval situaci a rozhodl se jednat tak, aby maximalizoval svůj prospěch.

V deváté a desáté kapitole zkoumáme další změny v participaci organizovaných zájmů, ať již následkem rozhodnutí SAF nebo jiných vlivů. Leif Lewin, Jörgen Hermansson, PerOla Öberg a Torsten Svensson přináší empirické důkazy konkrétního oslabování neokorporativismu a zároveň ukazují, že nezmizel docela.

V závěru práce se dostáváme k obecnějším změnám transformace švédského modelu, které přinesly jak vnější, tak vnitřní vlivy – více aktérů, pluralističtější společnost, deregulace a liberalizace trhů a finanční globalizace. Zakončujeme úvahami o tom, k jakému alternativnímu modelu politického systému Švédsko v současnosti směřuje, protože zatím žádný podobně silný model politického uspořádání nevznikl. Švédsko se do určité míry přibližuje dalším evropským státům, jejichž demokracie je charakterizována především pluralismem zájmů a aktérů, jak organizovaných, tak samostatných. Švédská demokracie trochu utrpěla současnými změnami, protože

legitimita původních struktur byla oslabena a současná politická praxe se potýká s menší transparentností. Nicméně ve srovnání s ostatními státy zůstává Švédsko pořád výrazně demokratickým, sociálním státem severoevropského regionu.

I. Část – Historické předpoklady a vývoj švédského neokorporativismu

1. Švédský model

Každá země má svá specifika a zkouáme-li ji z určitého hlediska, musíme se s těmito ustálenými atributy nějakým způsobem vyrovnat. V případě Švédska se setkáváme s pojmem švédský model, což je souhrnné označení přesně takových specifik, kterými se Švédsko liší od ostatních evropských demokratických států. Dnes už tento pojem zahrnuje celou řadu významů a tím se jeho výpovědní hodnota do jisté míry snižuje. Zaměřením této práce je švédský neokorporativismus, což je klíčový aspekt švédského modelu. Neexistuje žádná jednoznačná, obecně platná formulace, která by přesně definovala, co je švédský model.¹ Označujeme tak specifický souhrn vlastností, které charakterizují švédský sociální stát a odlišují jej od jiných zemí, což znamená, že sem může spadat nespočet různých vlastností a prvků. Je třeba brát v potaz, že obsah švédského modelu se v průběhu 20. století také měnil se vznikem nových podnětů. Obecně se má za to, že někdy ve třetí třetině 20. století došlo k bodu zvratu a od té doby dochází k odklonu od původního ideálu.

Ustálené chápání švédského modelu, alespoň v jeho původním významu, se týkalo především politiky v sociálních otázkách a regulace vztahů mezi politickými a ekonomickými elitami (centralizované vyjednávání o mzdách, výrazný vliv zájmových skupin na politiku a jejich úzká spolupráce se státem, silné a centralizované odbory), jejichž cílem bylo dosáhnout určitých socioekonomických výstupů, kterými byly: plná zaměstnanost při udržení vysokého ekonomického růstu, konkurenceschopnost průmyslu v mezinárodním měřítku a nízká inflace. Plné nebo téměř plné zaměstnanosti mělo být a bylo dosaženo aktivní politikou v oblasti trhu práce, která zahrnuje především restriktivní politiku poptávky, vytváření nových pracovních míst, vysokou mobilitu pracovní síly a širokou škálu rekvalifikačních programů.² Plné zaměstnanosti, resp. velmi nízké nezaměstnanosti bylo dosaženo, ale podmínky vysokého růstu a nízké inflace již splněny nebyly.³ Tohle můžeme nazvat základními ideálními cíli švédského modelu, ovšem později jich zahrnoval ještě více. Kromě plné zaměstnanosti, vysokého růstu, konkurenceschopnosti a nízké inflace sem spadají univerzalisticky chápaná

---

¹ Švédský model pro Švédsko, v literatuře se používá označení skandinávský nebo severský model pro celou oblast, protože jde o podobný výčet vlastností a aspektů. Autoři věnující se celé severské oblasti se soustředí na rozdíly mezi jednotlivými skandinávskými státy.

² Olof Petersson, Democracy and Power in Sweden. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 14 – No. 2. 1991, s. 176.

³ Alespoň z dlouhodobého hlediska ne.

solidaristická distribuce příjmů, malé rozdíly ve výši příjmů a životních standardech občanů, udržení nízké úrovně chudoby a rovnost pohlaví.⁴ Ve třetí třetině 20. století sem ještě přibýly otázky ekologické. Cílem švédského modelu je vytvořit tzv. *folkhem*, tedy „domov pro všechny“⁵, kde sociální výhody a pomoc budou přístupné všem občanům bez rozdílu. Celý koncept švédského modelu je velmi univerzalistický a egalitářský. Realizování švédského modelu s sebou neslo ohromné státní výdaje zejména do sociální sféry a veřejného sektoru, což postupem času vedlo k neudržitelnosti celého konceptu v jeho původním významu a postupnému příklonu k neoliberálním reformám nebo alespoň k určitým kompromisům.⁶

Švédský model ve svém užším významu označuje především specifický druh regulace vztahů v rámci trhu práce. Například Lars Magnusson hlavní rysy švédského modelu spatřuje ve zvláštních vztazích, které se vytvořily na trhu práce, jejichž struktura je založena na dobrovolných, ale závazných kolektivních rozhodnutích.⁷ Nastavují pravidla hry, která její aktéři akceptovali, protože jim umožnila dosáhnout i vlastních partikulárních cílů a zároveň zachovat relativně nekonfliktní prostředí. Můžeme v tom vidět kulturu konsensu, která je podle mnohých autorů typickým rysem švédské politiky, ale můžeme se na to dívat i jako na čistě realistickou strategickou kalkulaci v prosazování vlastních zájmů, jako na volbu priorit. Tento „organizovaný kapitalismus“, který spočíval mimo jiné v úzké spolupráci mezi zaměstnavateli a státem, se lišil od jiných evropských období tím, že vlastníci kapitálu již od přelomu 19. a 20. století chápali organizovanou pracovní sílu jako partnera pro spolupráci.⁸ Vztah mezi pracovní silou a vlastníky kapitálu zprostředkovávaly hlavní organizace zastupující zájmy zaměstnanců a organizace zastupující zájmy zaměstnavatelů. Těmito organizacemi byly LO (*Landsorganisationen i Sverige*), konfederace švédských odborů a SAF (*Svenska Arbetsgivareföreningen*), federace hlavních zaměstnavatelských

---

⁴ Mikko Kautto a kol., *Nordic Welfare States in the European Context*, New York 2005, s. 4-5.

⁵ „Domov pro všechny“ je volný překlad švédského *folkhem* (doslova lidový domov) a je základním ideologickým pojmem pro utváření švédské demokratické tradice ve 20. století. Více např.: Carl Marklund, *The Social Laboratory, the Middle Way and the Swedish Model*. In: *Scandinavian Journal of History*, Vol. 34, No. 3. September 2009, s. 9; Peter A. Swenson, *Capitalists against Markets*, Oxford 2002, s. 247; Dimitris Tsahouras, *Social Democracy in Sweden: The Threat from a Globalised World*, London, New York 2008, s. 49.

⁶ Vysoké výdaje a nárůst státního deficitu nebyly samozřejmě jedinými příčinami neudržitelnosti švédského modelu, tomu se podrobněji věnujeme později v této práci.

⁷ Lars Magnusson, *The Swedish Model in Historical Context*. In: *Kobe University Economic review* (52), 2006, s. 1.

⁸ Tamtéž, s. 2.

organizací.⁹ Zaměstnavatelské a ekonomické elity dobře chápaly, že mezi sociálně-demokratickou vládou a odbory panují velmi úzké vztahy a že tak *de facto* mají politickou převahu. Odbory mohly snadno požadovat vyšší platy, ale přesto se rozhodly spolupracovat, čímž pomohly zabránit inflaci a dalším makroekonomickým problémům. V rámci celého odborového hnutí se vedla diskuze na téma zodpovědnosti odborů v moderní společnosti. Většina v LO se klonila k tomu, že odbory musí nést zodpovědnost za zájmy země jako celku. V rámci ekonomických zájmů Švédska tak požadovaly po válce jen malé nárůsty platů anebo žádné.¹⁰ Není jednoduché najít důvody, proč se tak silné odbory rozhodly pro tento zodpovědný přístup. Ekonom Mancur Olson tvrdí, že to byla především jejich velikost, která je přiměla brát ohled na celou společnost a ne pouze na vlastní zájem.¹¹ Dohodami mezi LO a SAF nicméně došlo k takovému nastavení, které je v literatuře označováno jako historický kompromis mezi pracovní silou a kapitálem.¹² Kolektivní jednání těchto dvou stran ústila ve vytváření mzdové politiky a ustavování pracovních podmínek, a to nezávisle na vládě.¹³ Tento systém je pro mnoho autorů rovněž ústředním bodem švédského neokorporativismu, což je hlavní určující rys švédského politického systému po větší část 20. Století, který však zahrnuje mnohem více, než jednání špiček LO a SAF. Historický kompromis znamená, že LO a SAF budou nezávisle na státu (rozuměj vládě) určovat mzdovou politiku, sociálně-demokratické vlády svůj politický vliv uplatní při prosazování rozsáhlých sociálních reforem a provádět aktivní politiku v oblasti trhu práce, ale nebudou trvat na znárodňování podniků, pokud bude průmysl vykazovat růst a efektivní produktivitu. Takto strukturované vztahy vedly ve svém důsledku k relativně pokojnému prostředí na trhu práce a s ním spojené politice. Tripartitní vztah mezi státem, kapitálem a pracovní silou ale neznamenal úplnou integraci ani absenci rozdílných zájmů a rozporů. Rozdíl od jiných států spočíval v tom, že všechny vzniklé spory se řešily v rámci společného závazku k míru a stabilitě v průmyslových vztazích.¹⁴ Velký vliv organizovaných zájmů na švédskou politiku ale neznamená, že by tyto organizace měly hrát nějakou samostatnou roli. Švédsko je především reprezentativní a parlamentní demokracií, kde se veřejná politika tvoří tradičně

---

⁹ Používáme označení konfederace a federace podle anglického překladu názvů obou organizací, tedy *confederation* a *federation*.

¹⁰ L. Magnusson, *The Swedish Model*, s. 7.

¹¹ Dle Bo Rothstein – Jonas Bergström, *Korporatismens fall*, Stockholm 1999, s. 22.

¹² Olof Petersson, *Swedish Government and Politics*, Stockholm 1994, s. 36.

¹³ Tamtéž, s. 35

¹⁴ L. Magnusson, *The Swedish Model*, s. 2.

prostřednictvím parlamentu a vlády. Organizované zájmy mohou podle ústavy prosazovat a uplatňovat svůj vliv pouze v tomto vymezeném rámci.¹⁵ Otázka vztahu těchto neokorporativistických struktur a demokracie není ani trochu jednoduchá, budeme se jí v této práci ještě zabývat.

Švédský model až do 70. let představoval důležitý předpoklad stability a růstu, s postupem času však přibývalo i kritiky z mnoha stran, obecně zejména kvůli nedostatečné flexibilitě adaptovat se na měnící se síly trhu. Neoliberální kritika například vyčítala, že systém kolektivních dohod a centralizované vyjednávání o mzdové politice brání ekonomickému růstu.¹⁶ Magnusson připouští, že se změna společnosti z industriální na post-industriální odrazí i v chování ekonomických sil, zároveň ale se domnívá, že je ještě brzy na to vzdát se švédského modelu a jemu podobných, protože ve svém historickém kontextu hrál velkou roli v podpoře progresivity a růstu. V následující kapitole přiblížíme problémy švédského modelu, a jakým způsobem se s nimi ve Švédsku vypořádali.

---

¹⁵ B. Rothstein – J. Bergström, *Korporatismens fall*, s. 15-16.

¹⁶ L. Magnusson, *The Swedish Model*, s. 2.

2. Krize švédského modelu

Od 70. let se objevují problémy, v první řadě především finanční, ale také problémy legitimacy. Centralizované vyjednávání o mzdách je kritizováno asi nejvíce. „Zodpovědné vyjednávání“ je nahrazeno agresivnějším přístupem. Otázkou je, zda je problém v samotném systému vyjednávání spolu se zastaralostí modelu a neschopností adaptovat se na nové formy produkce nebo v jeho použití. „Fordistická“ výroba se mění na „postfordistickou“ a staré průmyslové základny se ocitají v krizi.¹⁷ Růst produkce stagnoval, švédský export utřil výrazné ztráty. Krize v průmyslu vedla ke štědrým dotacím ze státní pokladny ve snaze udržet postižená odvětví v činnosti, což následně vedlo k nárůstu schodku státního rozpočtu.¹⁸ V roce 1982 došlo i k nárůstu nezaměstnanosti, která ještě na konci 70. let stoupala díky neustálému rozšiřování veřejného sektoru. Ekonomická krize se odrazila také ve volbách. Poprvé od nástupu sociální demokracie k moci v roce 1932 mělo Švédsko pravicovou vládu.¹⁹ Štědrá sociální politika, kterou švédská sociálně demokratická strana (*Sveriges socialdemokratiska arbetareparti*, SAP, také jako *Socialdemokraterna*, S)²⁰ razila po celou dobu od svého nástupu, si nyní začala vybírat svou daň. Sociální reformy, které sociálnědemokratické vlády prováděly ve velkém od druhé světové války do konce 70. let, tvořily podle Magnussona předpoklad pro vznik švédského modelu ve smyslu onoho vztahu kapitálu a pracovní síly. Úzký vztah mezi *welfare* a „zodpovědným“ mzdovým vyjednáváním byl explicitně formulován v diskuzi v rámci LO již koncem 30. let. Krize celého systému nastala v momentě, kdy skončily sociální reformy. Švédsku nastaly těžší časy, které vedly až ke zrušení některých reforem na začátku 90. let.²¹

---

¹⁷ L. Magnusson, *The Swedish Model*, s. 3.

¹⁸ Jukka Pekkarinen, *Corporatism and Economic Performance in Sweden, Norway and Finland*. In: Jukka Pekkarinen – Matti Pohjola – Bob Rowthorn (ed.), *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford 1992, s. 306.

¹⁹ Tamtéž, s. 308.

²⁰ V práci používáme zkratku SAP, protože to lépe konotuje s historickým vývojem, ze kterého v práci vycházíme. Dnes se ovšem ve Švédsku běžněji používá označení *Socialdemokraterna* a zkratka S.

²¹ L. Magnusson, *The Swedish Model*, s. 5-6.

3. Neokorporativismus – teoretická východiska

Jedná se o koncept hojně používaný, avšak ne zcela jednoduše definovatelný. Schmitter, přední teoretik neokorporativistické teorie, vidí první problém už v označení tohoto konceptu. Korporativismus podle něj a mnohých dalších evokuje fašismus, což velmi vadí především Skandinávcům, kteří jsou na toto téma obzvláště citliví a používají proto někdy raději termín „pluralismus“ ve smyslu „přítomnost mnohých zájmů“, aniž by to mělo něco společného s významem pluralismu v anglo-americké literatuře.²² Po vzoru Schmittera v této práci používáme jednotné označení neokorporativismus (*neo-corporatism*), abychom se vyhnuli asociaci s fašismem. Mnozí jiní autoři, včetně skandinávských, však používají označení korporativismus, i když ve většině případů jej specifikují ještě nějakým atributem. Například Bo Rothstein používá označení administrativní korporativismus a Pekkarinen sociální nebo societální korporativismus.²³ V této práci tak používáme buď termín neokorporativismus nebo po vzoru citovaných autorů korporativismus s příslušným adjektivem.

3. 1 Různá konceptualizace neokorporativismu

Lehmbruch chápe koncept neokorporativismu jako vysoce komplexní fenomén. Snaha definovat koncept neokorporativismu po druhé světové válce se podle něj ještě vyznačuje určitými společnými rysy alespoň v prostředí kontinentální Evropy. Od 60. a 70. let 20. století se objevuje mnoho pojetí neokorporativismu a celá teorie se značně diverzifikovala.²⁴

Skandinávští teoretici neokorporativismu chápou jako situaci, ve které jsou zájmové organizace formálně začleněny do vládního procesu rozhodování. Autoři této skandinávské „školy“ se soustředí především na participaci organizací na vládnutí, měří její míru a sledují specifické institucionální nástroje, které této participaci napomáhají, jako je kooptace organizací do rozličných parlamentních i vládních výborů a komisí,

---

²² Philippe C. Schmitter, Reflections on Where the Theory of Neo-Corporatism Has Gone and Where the Praxis of Neo-Corporatism May Be Going. In: Gerhard Lehmbruch – Philippe C. Schmitter (ed.), *Patterns of corporatist policy-making*, London 1982, s. 262.

²³ Viz 4. kapitola.

²⁴ Gerhard Lehmbruch – Philippe C. Schmitter (ed.), *Patterns of corporatist policy-making*, London 1982, s. 3.

konzultace při přípravě legislativy i účast na její implementaci. Více k participaci organizovaných zájmů na politickém procesu uvádíme v kapitole 6.

Schmitterova typologie je podle Lehnbrucha skandinávské školy podobná, ovšem v mnoha ohledech poněkud komplexnější. Schmitter jednak rozlišuje mezi dvěma ideálními typy: „korporativismem“ a „pluralismem.“ To je důležité především proto, že mnozí autoři označují za neokorporativistické každé zprostředkování zájmů organizovanými skupinami a mísí tak oba koncepty dohromady. Schmitterova typologie dále obsahuje dvě dimenze: vládní rozpoznání a kontrolu (způsob vytváření a realizování politiky charakterizovaný integrací organizovaných zájmů do procesu politického rozhodování) a strukturu systému zprostředkování zájmů s tím, že klade důraz na tu druhou dimenzi.²⁵ Schmitter tyto dvě dimenze označuje jako neokorporativismus₂ a neokorporativismus₁ a upřednostňuje ten, který označuje číslem jedna, tedy způsob organizace a zprostředkování rozličných zájmů.²⁶ Kromě těchto dvou konceptuálních dimenzí rozlišuje Schmitter ještě mezi státním korporativismem a societálním, kde státní existuje nebo existoval v zemích jako je Brazílie a Portugalsko, zatímco societální korporativismus odpovídá praxi v zemích západní a severní Evropy. Z definice societálního korporativismu vyplývá, že legitimita a fungování státu je primárně nebo exkluzivně závislá na aktivitě jediné, nesoutěživé, hierarchicky organizované struktury reprezentativních korporací. Ve státním korporativismu oproti tomu tyto korporace vytváří stát, ty jsou na něm závislé a jejich role je čistě poradní.²⁷

Další přístup ke konceptu neokorporativismu se soustředí na změny v průmyslových vztazích skrze vládní intervence do mzdové politiky a podobných oblastí. Colin Crouch například neklade neokorporativismus jen proti tržnímu liberalismu ale i proti „liberálnímu kolektivismu“. Podobně s konceptem pracuje i Panitch a Lehnbruch.²⁸

Vidíme, že konceptů neokorporativismu je mnoho. Pro účely této práce se nejlépe hodí přirozeně skandinávská škola neokorporativistické teorie, která se podle Lehnbrucha soustředí především na participaci zájmových organizací v různých veřejných výborech a radách a komisích, kde se podílí na procesu tvorby i implementace politických rozhodnutí. Bo Rothstein švédský neokorporativismus chápe jako systém legitimní politické reprezentace, kde klíčovým prvkem celého uspořádání

---

²⁵ G. Lehnbruch, *Patterns*, s. 4-5.

²⁶ Schmitter, *Reflections*, s. 262.

²⁷ Philippe C. Schmitter, *Corporatism, Democracy, and Conceptual Traveling*. In: Munck, G. L., Snyder, R. (ed.), *Passion, Craft, and Method in Comparative Politics*, Baltimore 2007, s. 305.

²⁸ G. Lehnbruch, *Patterns*, s. 5.

jsou silné a centralizované odbory a další organizované zájmy.²⁹ Spolu s Jonasem Bergströmem ve své práci z roku 1999 upřesňuje použití neokorporativistického konceptu, jak jej definoval Leo Panitch. Panitch říká, že neokorporativismus je taková politická struktura v rámci rozvinutého kapitalismu, která integruje organizované socio-ekonomické skupiny skrze systém reprezentace a vzájemné kooperativní interakce na vedoucí úrovni a která mobilizuje a poskytuje sociální kontrolu na úrovni mas.³⁰ Neokorporativismus podle nich především obnáší takovou spolupráci mezi státem a organizovanými zájmy, která oběma stranám přináší nějaké výhody. Stát z takového uspořádání získává především legitimitu a organizované zájmy získávají vliv na veřejnou politiku a oficiální status.³¹

Jukka Pekkarinen, Matti Pohjola a Bob Rowthorn přicházejí v roce 1992 s pokusem najít jasnou definici neokorporativismu. Zaměřují se pouze na ekonomickou stránku konceptu, vědomě přiznávají, že zanedbávají sociologické a politické aspekty fenoménu. Vychází z prací ekonomů, kteří analyzovali fungování trhu práce a jeho význam z hlediska makro-ekonomického vývoje.³² Pekkarinen rozlišuje užší a širší pojetí neokorporativismu a používá označení sociální korporativismus pro skandinávské země. Podle užšího vymezení určuje neokorporativismus strukturální charakteristika mzdové politiky, tedy centralizované vyjednávání o mzdové politice. V širším pojetí znamená neokorporativismus situaci, kdy je stát ochoten vyjednávat s organizovanými zájmy a umožnit jejich vliv a participaci v procesu politického rozhodování, obecně tedy situaci tripartitní struktury. Povahu neokorporativismu v dané zemi podle něj charakterizuje různá rovnováha mezi jednotlivými stranami trojúhelníku tvořenými státem, vlastníky kapitálu a pracovní silou. Pekkarinen rozlišuje neokorporativismus konfliktní a konsensuální podle povahy cílů organizovaných zájmů. Vzhledem k tomu, že se cíle mohou během času měnit, neupírá Pekkarinen neokorporativismu ani dynamický rozměr.³³

Pokusů tento pojem definovat je mnoho, v praxi se však ukazuje, že na tom zas tolik nezáleží. V literatuře, která se zabývá neokorporativistickými státy, je Švédsko vždy umístěno mezi nejvíce neokorporativní země, nehledě na definici nebo na metodu

---

²⁹ Bo Rothstein, Explaining Swedish Corporatism: The Formative Moment. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 15 – No. 3, 1992, s. 173.

³⁰ Leo Panitch, Recent Theorizations on Corporatism: Reflections on a Growth Industry. In: *The British Journal of Sociology*, Vol. 31, No. 2 (Jun., 1980), s. 173.

³¹ B. Rothstein – J. Bergström, *Korporatismens fall*, s. 43-44

³² Jukka Pekkarinen – Matti Pohjola – Bob Rowthorn (ed.), *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford 1992, s. 1-2.

³³ J. Pekkarinen, *Corporatism*, s. 299

měření. Göran Therborn k obtížnosti tento pojem definovat řekl: „*Neokorporativismus je něco jako bůh. Mnozí věří, že je to důležitý fenomén ovlivňující sociální život. Nikdo ale doopravdy neví, jak vypadá, takže se zdá, že již navždy budou přetrvávat neshody o tom, co to je a co to dělá.*“³⁴ Širší vymezení ve smyslu spolupráce státu s organizovanými zájmy a jejich vliv na politiku je proto ideálním rámcem pro tuto práci. Takto široké vymezení pohodlně zahrne Rothsteinovo chápání neokorporativismu jako systému politické reprezentace a dovolí nám nahlížet na švédské neokorporativistické uspořádání dostatečně komplexně. Pokud bychom vymezili neokorporativismus jen úzce podle nějakého jednoho prvku, například centralizovaného vyjednávání o mzdách,³⁵ nedostali bychom se daleko ve zkoumání, co všechno se ve švédské neokorporativistické praxi změnilo a do jaké míry. Druhým důvodem, proč volíme širší vymezení je, že tak můžeme lépe pracovat i s pojmy, které nespádají do čistě institucionálního rámce, jako je například klíčový pojem důvěry u Rothsteina. Jako neschůdnější se zdá přístup Jörgena Hermanssona, který bere v potaz jak Schmitterovy definice, tak Rothsteinův i Lewinův výzkum, a shrnuje neokorporativismus jako *institucionalizovanou participaci organizovaných zájmů na veřejném procesu rozhodování.*³⁶ Cílem této práce proto není pouhá analýza makro-ekonomického vývoje a ekonomických mechanismů, které souvisejí se změnami v průmyslu a na trhu práce, je jím vytvořit si obecnou představu o fungování švédské politiky v době vrcholného neokorporativismu a po jeho skončení v letech 1991 a 1992. Přestože chápeme klíčový význam politiky na trhu práce a interakci jeho vrcholových organizací v ekonomickém pojetí švédského neokorporativismu, rozšiřujeme tuto perspektivu především o politické aspekty.

---

³⁴ Göran Therborn, Lessons from ‘Corporatist’ Theorizations. In: Jukka Pekkarinen – Matti Pohjola - Bob Rowthorn, (ed.), *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford 1992, s. 38. Vlastní překlad.

³⁵ Především proto, že souhlasíme s Rothsteinovým vysvětlením vzniku neokorporativismu, který tuto tradici datuje už do začátku 20. století a systém centralizovaného mzdového vyjednávání nebyl vytvořen dřív jak v 50. letech 20. století.

³⁶ Jörgen Hermansson a kol., *Avkorporativisering och lobbyism*, Stockholm 1999, s. 22.

4. Vznik neokorporativismu ve Švédsku

Švédský, potažmo skandinávský neokorporativismus, bývá označován jako sociální (Pekkarinen) nebo administrativní či byrokratický (Rothstein, *förvaltningskorporatismen*). Všeobecně se má za to, že se neokorporativistické struktury ve Švédsku vytvořily spolu s dohodami 30. let a uzavřením tzv. „historického kompromisu“ mezi pracovní silou a vlastníky kapitálu v roce 1938. Bo Rothstein však jde mnohem dál za tento institucionální rámec a hledá prvotní předpoklady a podmínky, které tento vývoj umožnily. Závěrem jeho zkoumání je, že neokorporativismus jakožto systém politické reprezentace zakořenil ve švédské politické kultuře už na přelomu 19. a 20. století, tedy ještě před tím, než byla zavedena reprezentativní demokracie.³⁷ Částečným vysvětlením je, že silně reformistické dělnické hnutí, nábožensky i etnicky homogenní, má tendenci produkovat korporativní politické instituce z vyjednávací a organizační logiky takovému hnutí vlastní. Dalším argumentem pak je, že stát sám strukturoval nejdůležitější sociální reformy tak, aby posílil roli klíčových zájmových organizací ve švédské politice.³⁸

Rothstein se pokouší identifikovat přesný formativní moment ve švédské politické historii, který vedl k tomu, že politika začala nahrávat vzniku silných zájmových organizací.³⁹ Najít vysvětlení, proč ve Švédsku vznikly tak silné a centralizované organizace, není nijak snadné. Rothstein se zásadně neztotožňuje například s ekonomickým vysvětlením teorie her. Takový model podle něj nedokáže uspokojivě vysvětlit vznik dobrovolných kolektivních organizací.⁴⁰ S použitím teorie her a předpokladu, že jedinec jedná racionálně ve svém vlastním zájmu a jde mu pouze o maximalizaci vlastního dobra, docházejí její zastánci k tomu, že racionální volbou je nespolupracovat, a vytvoření efektivních společenských institucí je tak znemožněno, čímž vzniká tzv. sociální past.⁴¹ Klíčovým prvkem, který umožňuje efektivní spolupráci je pak podle Rothsteina důvěra.⁴² Bez důvěry v jednání druhé strany si nemůže být

---

³⁷ Viz také D. Tsahouras, *Social Democracy*, s. 44.

³⁸ B. Rothstein, *Explaining*, s. 173.

³⁹ Tamtéž, s. 174.

⁴⁰ Tamtéž, s. 175.

⁴¹ Bo Rothstein, Den svenska modellens uppgång och fall – en essä. In: *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1998, årg 101 nr 1, s. 41-49.

s. 43. Více o problematice sociálních pastí také viz práce Bo Rothstein, *Social Traps and the Problem of Trust*, Cambridge 2005.

⁴² B. Rothstein, *Den svenska*, s. 42.

nikdo jistý, zda budou dodrženy dohody a respektována pravidla. Bez důvěry pak není možné eliminovat problematiku černých pasažérů a dospět k efektivním výstupům spolupráce. Rothstein nepoužívá pouze klasické institucionální nástroje ke zkoumání neokorporativismu, ale uchyluje se také k tzv. „měkkým proměnným“ (*soft variables*).⁴³ Tyto měkké proměnné mohou do určité míry vyrovnat onen explanatorní deficit, který vzniká při použití čistě ekonomických modelů. V případě Švédska se aktéři naučili této důvěře v množství administrativních orgánů, které založil stát na začátku 20. století.⁴⁴ Souhlasí se závěry zkoumání Elinor Ostrom, která dochází k tomu, že klíčovým pro vznik neegoistického chování je dialog. Podle Ostrom samotná situace rozhodování může vést ke změně chování jednotlivých aktérů od čistého egoismu až ke spolupráci.⁴⁵ Rothstein dále dochází k tomu, že právě neokorporativistická nastavení usnadňují tento dialog mezi protichůdnými zájmy a možnost dosáhnout tak až na onen obtížně definovatelný obecný zájem.⁴⁶

4.1 Počátky spolupráce pracovní síly a vlastníků kapitálu: na cestě k lidovému státu

Jak píše Rothstein, Švédsko 19. století bylo na rozdíl od jiných evropských států méně represivním státem s mnohem slabším feudálním dědictvím, než bylo běžné. V důsledku toho bylo také více otevřené lidovým požadavkům, což se projevilo především nezávislým politickým zastoupením rolníků v parlamentu, absencí zákonných překážek vzniku odborů a stávek. Po reformě parlamentu v roce 1866⁴⁷ ještě stouplo zastoupení rolníků, kteří vlastnili půdu. Od poloviny 19. století také docházelo k reformám, které vedly ke vzniku politicky nezávislé, dobře placené a nezkorumpované veřejné správy, což vedlo k absenci patologických jevů jako je politická patronáž a byrokratický klientelismus. Vlády už do 60. let 19. století vytvářely různé agentury a komise, které se zabývaly například problémy infrastruktury a ve velké míře využívaly spolupráce

---

⁴³ Johannes Lindvall – Joakim Sebring, Policy Reform and the Decline of Corporatism in Sweden. In: *West European Politics*, Vol. 28, No. 5, 1057-1074, November 2005, s. 1058.

⁴⁴ B. Rothstein, *Den svenska*, s. 43.

⁴⁵ Dle B. Rothstein – J. Bergström, *Korporatismens fall*, s. 25.

⁴⁶ Tamtéž, s. 25.

⁴⁷ Změna ze stavovského na dvoukomorový, zatím s velmi omezeným pasivním i aktivním volebním právem.

s odborníky. Švédský stát byl na konci 19. století docela dobře integrován se společností.⁴⁸

Spolu s rozvojem kapitalismu docházelo automaticky k nárůstu počtu dělníků a vzniku pracovní síly. Švédský stát i v této problematice reagoval rozdílně, než bylo v Evropě zvykem. Kromě toho, že se začal touto otázkou zabývat velmi brzy, postavil se k ní i zodpovědně. V roce 1884 vznikl Výbor pro pojištění dělníků a v roce 1891 Nový výbor pro pojištění dělníků, které byly tvořeny odborníky a jednotlivci zastupující dělnické i zaměstnavatelské zájmy. Tyto snahy, řešit problematiku pracujících, přišly ještě před vznikem jakékoli národní odborové organizace (1898) a ustavením SAP (1889), ovšem brzy po první velké stávce (1879). Stát velmi brzy převzal zodpovědnost za snížení nejistoty dělníků.⁴⁹

Už v této době se argumentovalo ve prospěch neokorporativisticky zastoupených orgánů a výborů. Tyto instituce měly být podle mnohých vytvořeny z odborníků a zástupců pracujících a zaměstnavatelů.⁵⁰ Přestože první takto uspořádaný orgán vznikl až o pár let později (1902 na lokální úrovni, 1912 na národní úrovni), můžeme už zde vidět, v jakém duchu byla utvářena švédská politika a jak se přistupovalo ke společenským problémům. Švédsko se může pyšnit snahou řešit tyto otázky zodpovědně. Někde tady podle Rothsteina vznikla ona důvěra mezi jednotlivými aktéry, která byla tak důležitá pro další vývoj neokorporativismu ve Švédsku.

4.2 Formativní moment

Prozatím jsme si vysvětlili, že švédský stát přál vzniku silných odborů a spolupráci jednotlivých aktérů na trhu práce. Dále jsme poukázali na zodpovědný přístup k řešení problematiky vznikající početné pracovní síly. Zodpovědný přístup odborů k vyjednávání podle Magnussona, spolu s důvěrou spolupracovat, podle Rothsteina vytvořily prostředí, ve kterém vznikly první neokorporativisticky organizované instituce. V roce 1907 měla všechna větší města takto organizované veřejné výměny pracovní síly (*labour exchanges*).⁵¹ Tyto instituce neměly být omezeny nějakým

---

⁴⁸ Bo Rothstein, *Corporatism: The Swedish Case*. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 14 – No. 2, 1991, s. 155.

⁴⁹ Tamtéž, s. 156.

⁵⁰ Tamtéž, s. 156.

⁵¹ Tamtéž, s. 157.

specifickým odvětvím obchodu nebo zaměřením. Jejich cílem bylo dodávat pracovní sílu na všechny pracovní pozice, a to bez poplatků jak pro zaměstnance, tak pro zaměstnavatele. Měly být rovněž přísně neutrální. Základním pravidlem bylo, že zaměstnavatel má získat nejvhodnější dostupnou pracovní sílu a pracující na oplátku takové zaměstnání, které mu nejlépe vyhovuje. Takto neutrálně pořádané výměny pracovní síly byly opět unikátem oproti evropskému průměru, jelikož jinde bylo zvykem, že tyto instituce spadaly buď pod odbory, nebo naopak pod zaměstnavatelské organizace.⁵²

Na národní úrovni došlo k institucionalizaci neokorporativismu v roce 1912, kdy se parlament rozhodl vytvořit Národní radu pro sociální záležitosti (*Socialstyrelsen*). Tato instituce měla být spravována nejen vysoce postavenými úředníky, jak bylo zvykem, ale nově také dvěma externími reprezentanty. Jedním z organizace zastupující pracovní sílu a druhým ze zaměstnavatelské federace. Tím jedním se stal předseda LO a druhým generální ředitel SAF. Role těchto reprezentantů nebyla pouze poradní, naopak se měli rovnocenně podílet na všech velkých rozhodnutích. O rok později přibyla ještě Národní důchodová rada (*Pensionsstyrelsen*), rovněž neokorporativisticky zastoupená.⁵³ Neokorporativismus má tedy ve Švédsku silnou tradici a stabilní základ, který dal vzniknout kompromisním dohodám 30. let 20. století, které se dnes označují za historický kompromis mezi pracovní silou a kapitálem.

Pro existenci administrativního neokorporativismu máme tedy důkazy už z počátku 20. Století. Nejedná se ještě o tu neokorporativistickou tradici, kterou se Švédsko proslavilo ve světě, ale již o úzkou spolupráci organizovaných zájmů se státem a jejich vliv na implementaci politických rozhodnutí. Nevidíme zde ještě ani centralizované vyjednávání o mzdách ani další úpravy průmyslových vztahů, které vznikly později, což podporuje ono širší vymezení neokorporativismu, jak jsme jej popsali v kapitole 3. Obecně se za velký mezník ve švédské politice považuje přechod k většinovému parlamentarismu a tzv. krizová dohoda mezi SAP a agrární stranou 1933⁵⁴ spolu se saltsjöbadenskou dohodou o pravidlech hry na trhu práce mezi SAF a

---

⁵² Tamtéž, s. 158.

⁵³ Tamtéž, s. 160.

⁵⁴ V roce 1933 byla již SAP u moci, ale protože neměla většinu, neměla jak prosadit svoji rozsáhlou a ambiciózní sociální politiku. Premiér Per Albin Hansson, jeden z ideových otců politiky *folkhem*, uzavřel tajný pakt s agrární stranou a slíbil jim ochranná opatření a vyšší ceny zemědělských produktů pro farmáře a zemědělce výměnou za podporu svého reformního programu. Tato dohoda vstoupila do dějin pod názvem *kohandel*, což se volně překládá jako koňské handlování (doslova znamená handlování s dobytkem). Balíček reformů prošel a tuto událost můžeme považovat za symbolický formativní moment švédského modelu, ne však neokorporativismu. Viz. Irene Scobbie, *Historical Dictionary of Sweden*,

LO z roku 1938. Vznik neokorporativismu je také jednoznačně spojován se švédskou sociálně-demokratickou stranou.⁵⁵ Ovšem Rothstein argumentuje, že se v tomto případě jedná o mylnou představu. Ukazuje, že rozhodný moment, od kterého se odvíjí ono kolektivistické chápání demokracie, tak typické pro Švédsko, se odehrál ještě před krizovou dohodou z roku 1933 a že hlavní úlohu v tomto procesu sehrála liberální strana (*Frisinnade partiet*) s pomocí konzervativní strany a ne sociální demokracie.⁵⁶ Tento fakt rozhodně stojí za povšimnutí, protože nesocialistické strany ve Švédsku celá 20. léta úspěšně obhajovaly doktrínu klasického liberalismu a ekonomickou svobodu ve smyslu nezasahování státu do ekonomiky.⁵⁷ Sociální demokracie, která hájila zasahování státu do ekonomiky, však zatím procházela bouřlivým vývojem a hledala svoji identitu skrze reformu marxistické teorie.

Událostí, která rozhýbala tento proces, byla světová krize konce 20. let 20. století. Ve Švédsku zasáhla především zemědělství, ve kterém bylo tehdy zaměstnáno nejvíce lidí. Nejcitlivější oblastí byl mezinárodní trh s mléčnými produkty. Ve Švédsku existovalo mnoho rodinných farem, které dodávaly městům mléčné výrobky. Mezinárodní pokles cen na mléčném trhu řešili někteří výrobci vytvořením lokálních kartelů, aby lépe obstáli v silné konkurenci. Problém byl v tom, že mnoho farmářů se do této spolupráce rozhodlo nevstoupit a bylo proto čím dál obtížnější kontrolovat nabídku na trhu. S rozvojem techniky a možností dopravovat mléko i na delší vzdálenosti pomocí nákladních vozů ztratili poslední výhodu i farmáři blízko měst, kteří doposud konkurenci unikali.⁵⁸

Světová ekonomická krize a mezinárodní pokles cen, spolu s tvrdým konkurenčním bojem na domácím trhu, dostaly švédské zemědělství do velkých potíží a bylo nutné nalézt nějaké řešení. Velká zemědělská organizace – Švédská všeobecná zemědělská asociace (*Sveriges Almänna Lantbrukssällskap*, SAL) se od roku 1929 pokoušela dosáhnout celonárodní koordinace výrobních družstev skrze vytvoření zaštitující organizace. Pouze malá podpora těchto snah nestačila na kontrolu trhu, proto se SAL v lednu 1932 obrátila na ministerstvo zemědělství a podala návrh na státní podporu

---

Lanham, Maryland, Toronto, Oxford 2006, s. 90; také Bo Stråth, *The Organisation of Labour Markets*, London and New York 2003, s. 88.

⁵⁵ B. Rothstein, *Explaining*, s. 176.

⁵⁶ Tamtéž, s. 176.

⁵⁷ Leif Lewin, *Ideology and Strategy*, Cambridge 2004, s. 124.

⁵⁸ B. Rothstein, *Explaining*, s. 177.

svých snah. Liberální ministr Bo von Stockenström návrh podpořil a tento pak byl narychlo přijat parlamentem 10. června 1932.⁵⁹

V praxi SAL požadovala státem delegovanou moc na zdanění všech producentů mléka a mléčných výrobků, a to bez ohledu na to, zda byli členy SAL nebo ne. Také požadovala plnou moc spolu se státem určovat ceny a uvalit poplatky na nečlenské výrobce, aby tito neprodávali své výrobky pod cenou dohodnutou státem a SAL a nutilo je to přistoupit k organizaci. Příjmy navíc neměly jít ministerstvu zemědělství ale přímo SAL na financování jejích dalších aktivit. SAL *de facto* požadovala povinné začlenění všech výrobců mléčných produktů.⁶⁰ Pravicová vláda musela alespoň v otázce zemědělství ustoupit od svých liberálních představ ekonomické svobody a doktríny ekonomické harmonie.⁶¹

Vidíme zde jasný precedens státem delegované moci na organizované zájmy, které tímto získávají pravomoc nad určováním cen produktů a nad zdaněním. Stát, v tomto případě liberální vláda, je hlavním aktérem v tomto procesu a aktivně podporuje vliv organizovaných zájmů pod tlakem ekonomické a zemědělské krize. Byl položen základ úzké spolupráce švédského státu s organizacemi hájícími rozličné zájmy. Bo Rothstein považuje datum 10. června 1932 za formativní moment švédské neokorporativistické tradice. Jens-Blom Hansen představuje jakýsi kompromis mezi Rothsteinem, který má o vzniku neokorporativismu jasnou představu, a například Lewinem nebo Öbergem, kteří jeho vznik datují později, když říká, že onen formativní moment je spíše formativním obdobím, které je relativně dlouhé a poskytuje neokorporativismu silné kořeny.⁶² Blom-Hansenův a Rothsteinův přístup je velmi podobný, liší se pouze trochu odlišnou rétorikou.

Samozejmě že do budoucna bude tou hlavní hybnou silou sociální demokracie, která byla mezi lety 1928-1932 konečně schopna vyřešit svoje ideologické dilema. Program SAP z roku 1920 ještě vycházel z marxistické teorie a strana ideologicky zastávala pozici ekonomického determinismu a nápravu spatřovala ve znárodnování a plánovaném hospodářství, jelikož kapitalismus byl pouze zdrojem trvalého vykořisťování.⁶³ Ve Švédsku ale nedocházelo k žádným katastrofickým scénářům, naopak dělníkům narůstaly platy spolu s nárůstem národního důchodu. Kromě toho se

---

⁵⁹ Tamtéž, s. 177-178; Leif Lewin, *Samhället och de organiserade intressena*, Stockholm 1992, s. 93.

⁶⁰ B. Rothstein, *Explaining*, s. 178.

⁶¹ L. Lewin, *Ideology*, s. 139.

⁶² Jens Blom-Hansen, Still Corporatism in Scandinavia? A Survey of Recent Empirical Findings. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 23 – No. 2., 2000, s. 161.

⁶³ L. Lewin, *Ideology*, s. 127.

vytvářela také silná a početná střední třída, která vyplňovala prostor mezi dělníky a vlastníky kapitálu. Následkem takového vývoje docházelo postupně k podstatným revizím marxismu. Marxistická teorie působila SAP značné dilema, musela se rozhodnout mezi dlouhodobým a krátkodobým řešením krize. SAP hledala řešení, jak zmírnit deterministickou marxistickou teorii, aniž by se prohřešila vůči socialistické ideologii a aniž by se stala pouze stranou hájící sociální reformy.⁶⁴ Po celá 20. léta se jí nedařilo najít dostatečně životaschopné řešení, až nakonec na sjezdu 1928 volal Per Albin Hansson po radikální změně programu.⁶⁵

Záchranu SAP přinesl sociálně demokratický ideolog Ernst Wigforss, který přišel s návrhem programu proti nezaměstnanosti, která spolu s ekonomickou krizí sužovala Švédsko. Tento průlomový program znamenal uvedení do praxe Keynesových myšlenek ještě před tím, než se tak stalo v masovém měřítku jinde ve světě.⁶⁶ Wigforss tvrdil, že nezaměstnanost nelze řešit pouze *welfare* politikou, ale že je nutné poskytovat produktivní pracovní místa, která budou mít efekt na celou ekonomiku. Sociální demokracie postupně přišla na to, že nelze vložit odpovědnost za budování kapitálu pouze do rukou soukromého sektoru, ale že je třeba zahrnout do procesu samotné dělnické hnutí spolu se všemi dopady, které to bude mít na odbory i na politiku.⁶⁷

Revize původního programu a přijetí Wigforssova návrhu, otevřely SAP cestu k vítězství ve volbách na podzim 1932. SAP utvořila menšinovou vládu a v různých podobách zůstala u moci dalších 40 let.

4.3 Dohoda ze Saltsjöbaden

Vývoj administrativního korporativismu na počátku 20. století sice znamenal, že pracující a zaměstnavatelé jsou schopni dialogu, a že instituce složené ze zástupců obou hlavních organizací trhu práce jsou velmi efektivní, ovšem politické a hospodářské klima 20. a 30. let bylo poznamenáno nárůstem nezaměstnanosti a prudkými konflikty v průmyslových vztazích. Proběhlo několik pokusů o uklidnění vztahů, jmenovitě

---

⁶⁴ L. Lewin, *Ideology*, s. 128.

⁶⁵ Tamtéž, s. 131.

⁶⁶ Wigforss podrobně studoval Keynesovy práce ještě před tím, než ten celosvětově proslul.

⁶⁷ L. Lewin, *Ideology*, s. 135.

konference o průmyslovém míru z roku 1928 svolaná tehdejší pravicovou vládou, ty však žádné výrazné výsledky nepřinesly.⁶⁸

Nezaměstnanost v roce 1933 tvořila 15 %, v roce 1939 9 %, výsledky „koňského handlu“ mezi SAP a agrárníky z roku 1933 také nevykazovaly žádné dramatické uklidnění situace. Naopak všechny tyto konflikty tvořily překážku pro další prosazování sociálních reforem a sociálně demokratická vláda je nemohla dále přehlížet. V Evropě v té době docházelo ke znepokojujícímu nárůstu nedemokratických režimů a SAP se bála, že pokud se ve Švédsku situace neuklidní, že by především střední třída mohla vidět řešení v nějaké autoritářské politice.⁶⁹ Vláda proto podnikla určité legislativní kroky. V roce 1935 obdržela finální zprávu komise pro nezaměstnanost, která doporučovala, aby odbory přistoupily na politiku omezení mezd. LO závěry zprávy kritizovaly, protože hlavní příčinou vysoké nezaměstnanosti podle nich nebyly primárně příliš vysoké mzdy, ale především racionalizace průmyslu.⁷⁰

V lednu 1936 premiér Per Albin Hansson a ministr sociálních věcí Gustav Miller navrhli tripartitní jednání pod přímým vládním vedením.⁷¹ LO zpočátku vládní iniciativu vítaly, zatímco SAF se zdráhala. SAF se obávaly politického diktátu sociálnědemokratické vlády, zvláště vzhledem k tomu, že ta už určité legislativní kroky podnikla. SAF navrhly LO bilaterální jednání mající za cíl uklidnit konflikty v průmyslových vztazích. LO se také měly čeho obávat. Dosavadní dominantní postavení SAP nemuselo trvat věčně a budoucí pravicová vláda by mohla přistoupit k legislativě v jejich neprospěch, a proto s návrhem SAF souhlasily, což vláda přijala s nevolí. Hrozba legislativy tak přiměla obě strany posadit se ke kulatému stolu a vyjednávat. Jednání od roku 1936 do roku 1938 vyústila v podepsání slavné dohody ze Saltsjöbaden, která je také nazývána jako hlavní nebo ústřední (*Huvudavtalet*).⁷²

Legislativní hrozba však nebyla jediným důvodem, proč se strany rozhodly spolupracovat. Bylo i v jejich zájmu, aby byly ukončeny konflikty v průmyslových vztazích. Historik Klas Åmark vidí příčiny průmyslového míru nejen v podepsání Saltsjöbadenské dohody, ale především v tzv. nepsaných gentlemankých dohodách založených na solidaritě. Podle něj se obě organizace shodly na tom, že exportní

---

⁶⁸ Lars Magnusson, *An Economic History of Sweden*, London and New York 2003, s. 233.

⁶⁹ Tamtéž, s. 233.

⁷⁰ B. Stråth, *The Organisation*, s. 89.

⁷¹ Ještě přímějším než byla jednání iniciovaná konzervativní vládou 1928.

⁷² B. Stråth, *The Organisation*, s. 89-90; P. A. Swenson, *Capitalists*, s. 114.

průmysl bude hrát ústřední roli v určování mezd.⁷³ Åmark má jistě pravdu, že solidarita hrála velkou roli v jednáních, koneckonců se to shoduje i s Rothsteinovým tvrzením o významu spolupráce a dialogu a pojetím důvěry v průmyslových vztazích. Nicméně bezprostřední hrozba politických zásahů do oblasti trhu práce byla přeci jenom větší motivací pro obě strany dohodnout se. Cílem odborů sice bylo vyjednávat pro své členy vyšší mzdy, ale to bylo z dlouhodobého hlediska možné bez vyššího ekonomického růstu. Odboroví vůdci viděli jedinou možnost úspěchu v silných odborových organizacích. Tuto moc mohly skrze mírovou spolupráci se SAF jediné posílit.⁷⁴

Dohoda ze Saltsjöbaden měla klíčový význam pro budoucí vývoj Švédska. Zaručila mír v průmyslových vztazích na příštích 30 let. Obě strany se dohodly na tom, že budou společně řešit konflikty, které nastanou, a určily si konkrétní pravidla, jak tato jednání budou probíhat. Dále se určily přesné podmínky, za kterých mohou zaměstnavatelé propouštět své zaměstnance. Dohodou byl stát vyloučen nejen z možnosti podílet se na určování výše mezd, ale i na implementaci politiky týkající se trhu práce.⁷⁵ Kromě samotné dohody podepsané v tomto malém pobaltském městě roku 1938 zahrnuje tento pojem i další doprovodné dohody, které byly podepsány v nejbližších letech. Příkladem budiž Dohoda o ochraně dělníků z roku 1941, Dohoda o učňovství z roku 1944, Dohoda pracovních rad z roku 1946 a Dohoda o výkonnostních prověrkách z roku 1948. Tyto dohody společně vytvořily ono pověstné unikátní klima spolupráce, které se stalo předpokladem rychlého ekonomického růstu a sociálního vývoje v období po druhé světové válce. Alokace moci, povinností a zodpovědnosti byla nastavena až do poloviny 70. let.⁷⁶ Ústředním bodem celé struktury bylo vědomí, že vláda nebude zasahovat do záležitostí na trhu práce⁷⁷.

Kompromis mezi oběma stranami zároveň umožnil přiblížit klíčové zájmy obou směrem k obecnějším společenským zájmům. Mocenské vztahy v tomto trojúhelníku daly švédskému vývoji onen specifický ráz. Stráth tento vývoj označuje za přechod od organizovaného kapitalismu k participativnímu kapitalismu. V obecnějších souvislostech to znamená rozsáhlou strukturální změnu, změnu v distribuci moci a vlivu

---

⁷³ Cit. dle P. A. Swenson, *Capitalists*, s. 115.

⁷⁴ L. Magnusson, *An Economic History*, s. 235.

⁷⁵ D. Tsahouras, *Social Democracy*, s. 54.

⁷⁶ L. Magnusson, *An Economic History*, s. 234.

⁷⁷ Ministr zemědělství Per Edvin Sköld tehdy navrhoval i tripartitní systém vyjednávání. Prezident LO August Lindberg byl myšleně nakloněn i přes odpor některých velkých odborů. SAF daly ovšem jasně najevo, že takový návrh je nepřijatelný, a tak byl tripartitní neokorporativismus poražen už v pouhé hypotetické rovině návrhů. LO pak informovala vládu, že tripartismus byl zamítnut. Viz D. Tsahouras, *Social Democracy*, s. 54.

ve švédské společnosti. Toto neokorporativistické uspořádání je podle Stråtha demokratickou alternativou k fašistickým korporativistickým modelům. Vývoj v takovémto institucionálním rámci vedl ke vzniku silného, aktivního a intervencionistického sociálně demokratického státu. Od tohoto okamžiku se pojem „stát“ stal synonymem k pojmu „společnost.“⁷⁸ Lewin popisuje vznik neokorporativismu v širších souvislostech jako západní a demokratický způsob vypořádání se se vznikem silné a početné dělnické třídy bez politického vlivu. V Rusku se s touto novou vrstvou vyrovnali revolucí a změnou režimu, na západě se přiklonili k neokorporativismu, který umožnil korigovat neviditelnou ruku trhu.⁷⁹

---

⁷⁸ B. Stråth, *The Organisation*, s. 93.

⁷⁹ L. Lewin, *Samhället*, s. 93. Lewin používá označení *den ordnande handen*, což je doslova „řídící ruka“ jako protipól liberálního pojmu neviditelná ruka.

5. Vrchol švédského neokorporativismu a jeho krize

K dosavadnímu vývoji už stačilo jen velmi málo, aby byl švédský model, potažmo neokorporativismus, kompletní. Někteří autoři, jako například Lewin nebo Stråth, se neztotožňují s myšlenkou širšího pojetí švédského modelu od 30. let do 70. let a nepřikládají předchozímu vývoji tak velkou váhu.⁸⁰ Lewin švédský model vymezuje výhradně jako období od 50. let do 70. let 20. století. My jsme však už na několika místech předeslali, že chápeme švédský model, resp. Neokorporativismus, v mnohem širších souvislostech, tedy jako Rothstein, který nezmiňuje pouze kompromisy 30. let jako klíčové faktory, ale už samotný vývoj spolupráce mezi zástupci zaměstnavatelů a zaměstnanců a státem od počátku 20. století. Ono období 50. až 70. let je pak z naší perspektivy vrcholem švédského neokorporativismu, na jehož konci došlo k podstatným změnám, které vedly k oslabení až konci švédského modelu jako takového spolu s jeho charakteristickým neokorporativistickým uspořádáním institucí.

Dohodou ze Saltsjöbaden bylo dosaženo rámce pro centrální vyjednávání LO a SAF o míru v průmyslových vztazích, ještě však ne centrálního vyjednávání o mzdách. Odborová myšlenka solidární mzdové politiky vznikla jako odpověď na restriktivní vládní politiku z roku 1949, kdy došlo k 30% devalvaci švédské koruny a k souběžnému zmrazení platů. Se začátkem korejské války v roce 1951 došlo ke mzdovým explozím, které vedly na lokální úrovni k řadě dohod, zejména ve strojírenském průmyslu. Narůstalo napětí mezi sociálně demokratickou snahou stimulovat investice a držet inflaci v únosných mezích a požadavky zaměstnanců na vyšší platy. Přední ekonomové LO hledali schůdné řešení této situace.⁸¹ Chápali, že plná zaměstnanost může přinášet problémy s inflací a že je nutná reforma mzdových vztahů. Pro odbory by bylo nemožné udržovat nízké mzdy, zatímco by plná zaměstnanost vygenerovala nadbytečnou poptávku po pracovní síle. Legitimitu odborů by ohrozilo, kdyby dělníci dostali jinde zapláceno více, než jak by odbory požadovaly. Dva přední ekonomové LO Gösta Rehn a Rudolf Meidner představili na kongresu LO v roce 1951 svůj návrh úpravy mzdových

---

⁸⁰ Tamtéž; B. Stråth, *The Organisation*, s. 94.

⁸¹ Tamtéž, s. 94

vztahů, který se stal oficiální politikou LO.⁸² SAP přijala Rehn-Meidnerův model v roce 1955 na společném kongresu.⁸³

Klíčové body Rehn-Meidnerova modelu byly tři. Za prvé solidaristická mzdová politika podle pravidla za stejnou práci stejná mzda. Výše mzdy nemá být nastavena podle schopnosti té které společnosti své zaměstnance platit, ale podle normy „spravedlivé“ mzdy. Tento ideál nebyl v praxi nikdy úplně dosažen, ale svou funkci plnil.⁸⁴ Za druhé to byla restriktivní fiskální politika, která měla zabraňovat nefér soutěži a inflaci. Za třetí to byla aktivní politika trhu (tj. podpora mobility pracovní síly, rekvalifikační programy atd.)⁸⁵

Úroveň mezd v profitujících podnicích⁸⁶ by sloužila jako východisko při centrálním vyjednávání. LO měly zájem na takovéto centralizaci, protože by to vedlo k implementaci solidární politiky, kombinující požadavky zaměstnanců se sociální zodpovědností a ekonomickou stabilitou. Podle představitelů LO by odbory přispěly k ekonomické stabilitě tím, že by taková solidární mzdová struktura bránila inflační mzdové soutěži mezi různými skupinami. Přestože v této době už byla centrální moc LO relativně velká, na prosazení centralizovaného mzdového vyjednávání to ještě nestačilo, pořád jí v tom bránily odstředivé síly v odborovém hnutí.

Byla to nakonec SAF, která na sebe vzala tuto iniciativu a prosadila centralizované mzdové vyjednávání a paradoxně to bylo způsobeno také nedostatečnou disciplínou a integritou v rámci organizace. V literatuře se často mylně objevuje tvrzení, že to byla LO, která zavedla tento druh jednání o mzdách.⁸⁷ Centralizace měla přispět ke zvýšení koordinace mezi jednotlivými asociacemi sdruženými v SAF. SAF zavedla centralizované vyjednávání o mzdách v letech 1952 a pak 1954-1956. Vyjednávač SAF Hans Söderlund přijal premisu Rehn-Meidnerova modelu o nefér soutěži a stejné mzdy za stejnou práci, aby bylo možné se vyhnout dotování neefektivních odvětví průmyslu. Bylo potřeba najít spolehlivý systém evaluací práce, aby mohla tato politika fungovat, což se ovšem nepodařilo, a Rudolf Meidner později přesně tuto neschopnost dohodnout

---

⁸² J. Magnus Ryner, *Capitalist Restructuring, Globalisation and the Third Way*, London and New York 2002, s. 82.

⁸³ Tehdejší sociálně demokratický premiér Tage Erlander přijal pozici Rehn-Meidnerova modelu a ten se stal oficiální společnou ekonomickou strategií SAP a LO. J. M. Ryner, *Capitalist Restructuring*, s. 84.

⁸⁴ Tamtéž, s. 82.

⁸⁵ Mark Blyth, The Transformation of the Swedish Model: Economic Ideas, Distributional Conflict, and Institutional Change. In: *World Politics*, Vol. 54, No. 1 (Oct., 2001), pp. 1-26, s. 6.

⁸⁶ Především ve velkých podnicích orientovaných na export – tj. ono makroekonomické hledisko.

⁸⁷ D. Tsahouras, *Social Democracy*, s. 57.

se viděl jako jednu z příčin konce tohoto modelu v 90. letech.⁸⁸ Zatím však následkem fungování této instituce neměla vláda v příštích několika desetiletích na programu žádnou mzdovou regulaci.⁸⁹

Kromě centralizovaného mzdového vyjednávání mezi špičkami LO a SAF, tedy toho, co je běžně považováno za jeden z hlavních pilířů švédského neokorporativismu, se v této době dostala do popředí další klíčová instituce – Národní rada trhu práce (*Arbetsmarknadsstyrelse*, AMS). AMS byla založena v roce 1948⁹⁰ a postupně na ní byly delegovány téměř všechny hlavní pravomoci týkající se aktivní politiky na trhu práce. AMS koordinovala mobilitu pracovní síly a umožňovala expandujícímu průmyslu přijímat dělníky z upadajících odvětví průmyslu.⁹¹ Vláda tehdy ujistila odbory, že AMS je v jejich prospěch, protože v ní bylo zastoupeno více členů odborů než zaměstnavatelů. SAP tak mohla spoléhat na pomoc AMS při prosazování sociální politiky. AMS převzala odpovědnost za ty, kteří nedostali podporu v nezaměstnanosti. Postavení a vliv AMS posilovaly štědré financované veřejné kampaně, které podtrhovaly význam aktivní politiky v oblasti trhu práce a vhodnost plné zaměstnanosti. Činnost AMS produkovala vyšší zaměstnanost, což bylo z dlouhodobého hlediska výhodné i pro SAF, která ji v 60. letech podporovala.⁹²

SAP přijala jak systém centrálního mzdového vyjednávání (v roce 1957), tak požadavky LO na posílení AMS. Všechny klíčové instituce švédského neokorporativistického nastavení existovaly již v polovině 50. let a švédský model zažíval zlaté časy. Kombinace aktivní politiky na trhu práce a ekonomické expanze umožnily plnou zaměstnanost, která se stala prioritním cílem švédské ekonomické politiky.⁹³ Soukromý sektor v čele s SAF, se situací víceméně přizpůsobil. Cíl plné zaměstnanosti, a proto nutné aktivní politiky v oblasti pracovního trhu, přijal za podmínek, že skutečně povede k ekonomické stabilitě a větší produktivitě. Naprosto nediskutovatelným se však stalo soukromé vlastnictví. Soukromý sektor toleroval víceméně všechny sociálně demokratické reformy a nastavení pouze za předpokladu, že se nebude znárodňovat a nebude ohrožena nedotknutelnost osobního majetku. Toto je

---

⁸⁸ Tamtéž, s. 58.

⁸⁹ B. Stråth, *The Organisation*, s. 95.

⁹⁰ V roce 1936 a 1937 jmenovala vláda komise na vyšetřování problematiky nezaměstnanosti. Výsledky jejich šetření vedly nejprve k založení Komise pro trh práce (*Arbetsmarknadskommision*, AMK) v roce 1940 a poté AMS v roce 1948. Viz D. Tsahouras, *Social Democracy*, s. 56.

⁹¹ B. Stråth, *The Organisation*, s. 96.

⁹² D. Tsahouras, *Social Democracy*, s. 56.

⁹³ B. Stråth, *The Organisation*, s. 96.

velmi důležité si uvědomit, protože v momentě, kdy bude mít SAF pocit, že odborové hnutí anebo SAP nebudou dodržovat svou část kompromisu, SAF bude připravena.

Hegemonie SAP a LO, založená na konceptu *folk* (lid) a metafoře *folkhem*, spolu se všemi sociálními programy a politikou, nebyla ani jednoznačná ani nezpochybnitelná. Po celou dobu trvání byla vystavována liberální a konzervativní kritice. Pravice od začátku brojila proti plánované ekonomice a prosazovala svoji vizi „demokracie vlastníků“ (*ägardemokrati*) založenou na společnosti drobných kapitálových vlastníků a podnikatelů.⁹⁴ K výraznému ideovému střetu mezi pravíci a levíci došlo v letech 1957-8, kdy se projednávala otázka systému dodatečné penze (*Allmän tilläggspension*, ATP). Dosavadní systém lidové penze (*folkpension*), zavedený legislativou z roku 1948, každému přiznal univerzálně nastavenou paušální penzi a zaručoval alespoň minimální příjem, se SAP zdál adekvátní. Nicméně nárůst životních výdajů a rostoucí prosperita přiměla LO požadovat podíl z této prosperity pro své členy i v důchodu a *folkpension* jim nestačila. Je pravda, že *folkpension* členům LO zaručovala pouze 10 – 20 % z průměrné mzdy, zatímco zaměstnanci veřejné správy byli zabezpečeni soukromými penzijními plány. Na nátlak LO navrhla vláda systém ATP.⁹⁵ Kolem tohoto systému proběhla dlouhá a bouřlivá debata, kterou nakonec vyhrála SAP spolu s LO a dělnické hnutí potvrdilo svoji převahu.⁹⁶ Jednalo se o poměrně vážný konflikt, který ukazoval na existující napětí mezi dělnickým hnutím a soukromým sektorem. Systém ATP vyžadoval podstatnou redistribuci kapitálu, což bylo SAF výrazně proti mysli. ATP zaručovala větší relevanci s výší individuálního příjmu z doby aktivního zaměstnání a byla povinná pro zaměstnance veřejného i soukromého sektoru. Návrh uspokojil volání po mezitřídní solidaritě, protože redukoval možnost rozsahu výše soukromých penzí. K návrhu ATP existovaly dva alternativní návrhy, konzervativci navrhovali dobrovolnou soukromou penzi a agráři systém státem dotovaného, ale dobrovolného pojištění. Téma bylo natolik citlivé, že se kvůli němu konalo referendum v roce 1957, ve kterém většinu hlasů získal návrh sociální demokracie. Kvůli výsledkům referenda opustila vládu agrární strana, čímž padla druhá červeno-zelená koalice. Menšinová vláda SAP navrhla novou legislativu, která ovšem v *Riksdagu* neuspěla. Systém ATP však měl podporu veřejnosti, a proto v nových volbách dostala SAP více hlasů a mohla do parlamentu poslat nový, trochu upravený návrh, který navíc přinášel výhody

---

⁹⁴ Tamtéž, s. 97.

⁹⁵ D. Tsahouras, *Social Democracy*, s. 58-59.

⁹⁶ B. Stråth, *The Organisation*, s. 98.

úředníkům. Tento návrh už konečně prošel a systém ATP byl přijat. Nicméně opozice zůstala výrazná, liberálové tvrdili, že tento systém povede ke snížení životních standardů a konzervativci, že vláda chce vyvlastnit 20 % mezd občanů.⁹⁷ Z tohoto velkého ekonomicko politického střetu však SAP a LO vyšly jako vítězové a odpůrci plánované ekonomiky a kritici švédského modelu si museli počkat ještě dvacet let, než bude možné v současném institucionálním pořádku něco změnit. Přijetí systému ATP bylo důležité ze tří důvodů. Spor o ATP jednak posílil legitimitu dělnického hnutí, tedy jak SAP, tak LO v očích veřejnosti, jednak symbolizoval nárůst vlivu voličů zaměstnanců veřejné správy jako velké síly a jednak byly fondy ATP přiřazeny k systému investičních fondů z roku 1955.⁹⁸

V 60. letech se tripartitní ekonomické řízení a sociální inženýrství těšilo vůbec největší podpoře. Ovšem na konci 60. let už můžeme pozorovat první problémy, jako je nárůst státního rozpočtu a pomalý ekonomický růst. Tyto potíže jsou však ještě do velké míry zvládnutelné v daném institucionálním rámci. Švédská ekonomika z komparativního hlediska prosperovala dobře ještě v polovině 70. let.⁹⁹ Dlouhodobou slabinou podle Stråtha byla omezení, která solidaristická mzdová politika vyžadovala od zaměstnanců v prosperujících podnicích, aby bylo možné udržet princip stejné mzdy za stejnou cenu. Tato omezení přinášela majitelům těchto podniků větší zisky, které ovšem nebyly naprosto k ničemu zaměstnancům s nižšími platovými úrovněmi, dostaly se pouze k akcionářům. Zaměstnanci výnosnějších podniků byli za těchto podmínek jen sotva dlouhodobě ochotni akceptovat taková omezení svých platů. Ty nejúspěšnější podniky byly soustředěny převážně ve strojírenském průmyslu, a tak se touto problematikou zabývaly především železářské (*metalworkers*) odbory. Roku 1973 byl Rudolf Meidner pověřen vypracovat zprávu ohledně této problematiky. Výsledkem jeho šetření byl návrh na částečnou redistribuci těchto „nadbytečných“ zisků v podobě vytvoření zaměstnaneckých fondů.

Aniž by to byl v té době kdokoliv tušil, přesně toto byl úhelný kámen, o který se rozbil švédský mír v průmyslových vztazích. Mark Blyth zdůrazňuje, že došlo k destabilizaci modelu zevnitř, ještě před tím, než byly patrné strukturální problémy,

---

⁹⁷ D. Tsahouras, *Social Democracy*, s. 59.

⁹⁸ Tamtéž, s. 60. Systém investičních fondů byl zaveden v roce 1955 a spočíval v tom, že korporace do nich mohly uložit až 40 % svých zisků. 46 % z peněz v těchto fondech muselo být uloženo v blokováných bezúročných účtech v centrální bance. Aby byl systém dostatečně atraktivní, dovolila vláda společně s odečíst 10 % z daní z jakékoli investice do těchto fondů. Tyto fondy pak tvořily finanční rezervu, kterou mohla vláda uvolnit v období recese. J. M. Ryner, *Capitalists Restructuring*, s. 89.

⁹⁹ M. Blyth, *The Transformation*, s. 8.

jako byla inflace a mzdové spirály (*wage drifts*) nebo internacionalizací způsobená větší mobilita kapitálu.¹⁰⁰ Tento návrh byl stranou zaměstnavatelů chápán jako vědomý pokus odborů o změnu pravidel hry a především jako útok na osobní vlastnictví. Tento návrh byl katalyzátorem, který uvedl opozici proti LO a SAP k činnosti. Vývoj dalších událostí vedl k obratu sociálně demokratického diskurzu k více neoliberalní rétorice.¹⁰¹

Švédsko zasáhla vlna protestů a stávek. V prosinci 1969 došlo ke stávce v železných dolech v Leveäniemi, která se rozšířila do blízké Kiruny a Mambergetu. Podle Swensona se dal tento neoficiální až ilegální charakter stávek ve švédském Lapplandu interpretovat jako přímé popření politiky LO, ne-li celého centrálního vyjednávání.¹⁰² Příčinou nepokojů nebyly ovšem jen požadavky vyšších mezd, do velké míry šlo i o přetrvávající problematiku přílišné autority vedení na pracovišti. LO se domnívala, že management jednotlivých podniků své zaměstnance příliš přísně kontroloval. LO se obrátila na vládu a požadovala legislativní zásah, čímž logicky jen více popudila SAF. Následovala řada legislativních návrhů, pod jednotnou hlavičkou „demokratizace pracovního života.“ Návrhy na spolurozhodování v soukromém sektoru takový odpor ještě nevyvolaly, nicméně zmíněné zaměstnanecké fondy rozhodně ano. Logika těchto fondů spočívala v tom, že bude uvalena 20% daň z příjmů na podniky a tyto finance půjdou do kolektivních fondů zaměstnanců, kde budou sloužit k vykoupení většiny akcií. Tyto fondy měly být spravovány odbory a měly znamenat opravdovou ekonomickou demokracii.¹⁰³

SAP se tak ocitla mezi dvěma mlýnskými kameny. Zleva po ní odborové hnutí požadovalo větší ekonomickou spravedlnost a zprava zase zaměstnavatelé hájili své právo na soukromé vlastnictví. SAP vedení nebylo nijak nadšeno návrhem fondů, nechtěli model vztahů nijak měnit, nicméně nemohli ani odbory ignorovat,¹⁰⁴ nutně potřebovali tento problém vyřešit. Narušení rovnováhy ve švédském politickém prostředí však bylo příliš velké a SAP prohrála ve volbách 1976. Když se vrátila k moci v roce 1982, podařilo se jí protlačit skrze parlament o dost mírnější návrh na vytvoření zaměstnaneckých fondů, který byl však další pravicovou vládou v roce 1991 okamžitě zrušen. Návrh na vytvoření těchto fondů, který vznikl jako odpověď na technický problém, se stal symbolickým ztělesněním kritiky švédského modelu ze strany pravice.

---

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 8.

¹⁰¹ B. Stråth, *The Organisation*, s. 99.

¹⁰² Cit dle M. Blyth, *The Transformation*, s. 8.

¹⁰³ Tamtéž, s. 8-9.

¹⁰⁴ Stejně jako neignorovali ve 30. letech protesty proti příliš velké nezaměstnanosti.

Jak již bylo řečeno, zaměstnanecké fondy se staly symbolickým bodem zlomu a přispěly k neoliberalnímu obratu ve švédské politice, který už nemohla ignorovat ani sociální demokracie.¹⁰⁵ Oproti diskuzi o ATP, tuhle bitvu už LO a SAP nevyhrály. Jednalo se mimo jiné i o jasný ukazatel toho, že švédská společnost byla v 80. letech už jiná než byla v 50. letech.

SAF byla po většinu 50. a 60. let v podstatě spící silou. Nechávala LO a vládu, aby budovaly svůj stát blahobytu, pokud nepřekročí hranice stanovené v kompromisních 30. letech. Snahu LO o demokratizaci ekonomiky spolu se zaměstnaneckými fondy však už nemohli zaměstnavatelé dále přehlížet. V 70. letech nová generace SAF ekonomů a vedení *de facto* vyzvala stávající ideologický pořádek na souboj. Po tolika letech pasivity to ovšem nebylo nic jednoduchého a úspěchy se příliš nedostavovaly. Nicméně jejich snahy přispěly ohromným dílem ke změně dosavadního institucionálního *statu quo*. SAF měla ohromné finanční zdroje, které mohla použít v jakékoli oblasti svého zájmu. V roce 1980 měla osmkrát více strategických rezerv než LO.¹⁰⁶ SAF investovala do tří hlavních oblastí – do náhrad způsobených konflikty, administrativy a propagandy. Zejména během 70. let stouply výdaje SAF na propagandu z 15 % rozpočtu na 25 %.¹⁰⁷ Ohromné finanční zdroje umožnily SAF dát o sobě patřičně vědět a obrátit se proti stávajícímu institucionálnímu pořádku.

Blyth SAF trochu vytýká, že se do boje se švédským modelem dala dost tradičním způsobem, stávky chtěla oplácet výlukami a útočila přímo na dělnické hnutí, místo toho, aby bojovala ideově. Výlukami SAF ničeho nedosáhla, LO se nijak nebály oplácet stejnými zbraněmi. SAF potřebovala pro boj se starými pořádky novou strategii a nové myšlenky, na kterých by mohly vyrůst nové instituce, víc podle jejich neoliberalních představ o svobodné ekonomice. Naděje, které vložila do pravicové vlády, která po volbách 1976 nahradila SAP u moci, se brzy rozplynuly. Pravicová vláda paradoxně nedokázala provádět pravicovou politiku. Kromě toho, že se formálně distancovala od projektu zaměstnaneckých fondů, neudělala nic. V tíživé ekonomické situaci nedokázala přijít s vlastní alternativou a prováděla v podstatě sociálně demokratickou politiku a navíc ještě troufalejší, než by si kdy dovolila SAP. Během let 1976-79

---

¹⁰⁵ B. Stråth, *The Organisation*, s. 100.

¹⁰⁶ Pro lepší představu, jen v roce 1982 utratila SAF podle odhadů 55-60 milionů švédských korun na propagandu v problematice zaměstnaneckých fondů, zatímco všech pět hlavních politických stran utratilo dohromady za předvolební kampaň do *Riksdagu* v roce 1982 69 milionů švédských korun. V roce 1987 disponovala dvěma fondy s celkovou hodnotou 5 400 milionů resp. 4 290 milionů švédských korun, což bylo tehdy v přepočtu skoro 1 a půl miliardy dolarů. Taková finanční páka nemá ve srovnání obdoby u jiné obchodní organizace na světě. Viz M. Blyth, *The Transformation*, s. 10.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 10-11.

pravice vláda vydala několik krizových balíčků, které zčtyřnásobily výdaje do průmyslové politiky, ve snaze udržet některé podniky v provozu, a dokonce několik velkých švédských podniků znárodnila. Narůstal státní deficit a půjčky. Daně už nebylo možné zvyšovat. Zdálo se nepochopitelné, že pravice vláda nedokázala dělat pravice politikou. Liberální premiér Ullsten k tomu tehdy řekl, že byli zajatci LO a nemohli dělat nic jiného. LO vliv nespočíval ani tolik v jejich schopnosti vyvolat stávky, protože SAF se nebála takové otevřené konfrontace. Blyth tvrdí, že byli zajatci idejí LO, že byli kognitivně uzamčeni¹⁰⁸ v jakési ideové *path dependency* a protože neměli žádnou vlastní životaschopnou alternativu, nedokázali se z politiky SAP a LO vymanit.

SAF a celý soukromý sektor tak skutečně potřebovaly nějakou nosnou alternativu, kterou by mohly postavit proti dosavadnímu institucionálnímu rámci. K tvorbě nového diskurzu přispěly dvě politicky nezávislé instituce, které ovšem sledovaly stejnou myšlenkovou linii jako SAF. Bylo jím Centrum pro obchod a politiku (*Studieförbundet Näringsliv och Samhälle*, SNS) a Timbro. Oboje byly jakési *think tanky* a nakladatelství, které velkou měrou přispěly k rozšíření neoliberálního směru mezi širokou veřejnost. Tak jako nelze jejich význam v procesu změn přecenit, nelze ho ani pominout. Do 70. let převládalo keynesiánství. První, kdo se obrátil proti proudu, byl ekonom Assar Lindbeck, který však ještě nedošel až na konec cesty. Úplný neoliberální obrat provedla generace mladých ekonomů hned po něm. Tento postupný neoliberální obrat měl tři fáze. V první se měnila terminologie a rétorika, ekonomové přeformulovali společenské fenomény podle slovníku neoklasické teorie. Ve druhé fázi se posunula debata o tom, že sociální stát způsobuje ztrátu efektivnosti, k měření této ztráty. Ve třetí fázi už se přešlo od měření ztráty efektivnosti k formulaci návrhů, jak radikálně zrevidovat stávající instituce. Právě v tomto směru rostl význam k SAF přidružené SNS, která finančně podporovala ekonomický výzkum a kritiku švédského modelu.¹⁰⁹ Spolu s Assarem Lindbeckem měl velký vliv na další ekonomické myšlení hlavní ekonom SNS Hans Tson Söderström, který byl radikálním odpůrcem intervencionismu a sociálně demokratických institucí.

---

¹⁰⁸ Blyth říká, že ideje mohou sloužit jako kognitivní zámky, tedy že pokud jsou ideje institucionálně zakotvené, mohou produkovat výstupy nezávisle na aktérech, kteří je původně vytvořili. Kromě institucionální *path dependency* také hovoří o ideové *path dependency*. Viz M. Blyth, *The Transformation*, s. 4.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 16-17.

Timbro oproti SNS působilo ještě více na širokou veřejnost, protože celou problematiku poněkud zobecnilo a zjednodušilo. Myšlenka, kterou Timbro šířilo, spočívala v tom, že intervencionistická ekonomická politika státu je vnitřně v rozporu s efektivními tržními principy.¹¹⁰

Neoliberální obrat se nutně odrazil nejen v socio-ekonomické sféře, ale také v politice SAP, která během 80. let provedla určité neoliberální reformy daňového systému a úvěrového trhu.¹¹¹ Vazby v rámci trhu práce se výrazně narušily a centrální politika se decentralizovala. Došlo i k částečné deregulaci trhu. Kromě ideové proměny tato situace odrážela vnější i vnitřní strukturální změny, které provázely přechod od industriální společnosti k postindustriální. Mění se identity samotných tříd, stírají se rozdíly mezi dělníky z těžkého průmyslu a jiných odvětví. Indikátorem probíhajících změn může být i přihláška Švédska do Evropského společenství, kterou vláda oznámila v říjnu roku 1990.¹¹² Dopady internacionalizace pocítuje i švédský kapitál, který míří častěji a mnohem více než dřív za hranice. Zvýšená mobilita kapitálu, nárůst inflace, nezaměstnanosti a *wage-drifty* jsou některými symptomy transformace švédského modelu. Tripartitní vazby se rozpadly spolu s kolapsem centrálního vyjednávání, ke kterému došlo, když SAF odmítla vyjednat s LO před kolem mzdových jednání v roce 1983. Tento odstup od centrálního systému jednání je podle Blytha rovněž součástí strategie SAF v boji proti neokorporativistickému uspořádání švédského modelu. Blyth tvrdí, že kromě ideologického boje mezi myšlenkami sociálně demokratického intervencionismu a neoliberalismu, to byl právě tzv. institucionální ústup, kterým SAF dávala najevo svá stanoviska.¹¹³ Vrcholem této strategie pak bylo odstoupení členů SAF z neokorporativistických institucí pracovního trhu, především klíčové AMS v roce 1991, kdy bylo staženo na 6000 reprezentantů SAF ze svých pozic.¹¹⁴ Tento čin bývá všeobecně považován za konec neokorporativismu ve Švédsku.

V další části se budeme podrobně zabývat nejen motivy SAF pro odstoupení a jednostranné ukončení institucionálního rámce, ale i dalšími změnami, které proběhly.

---

¹¹⁰ Pro popsání ekonomických problémů Švédska způsobených sociálně demokratickými institucemi vymysleli termín *Suedo-sclerosis*.

¹¹¹ Tamtéž, s. 20.

¹¹² B. Stråth, *The Organisation*, s. 104.

¹¹³ Podle Blytha začal v roce 1983, kdy železářské odbory vystoupily od ústředních dohod LO, protože uzavřely se SAF smlouvu o vedlejších platbách a dostaly tak víc, než co SAF nabízela v centrálním vyjednávání.

¹¹⁴ M. Blyth, *The Transformation*, s. 14.

6. Participace zájmových skupin na tvorbě veřejné politiky

Doposud jsme se zabývali obecně problematikou švédského modelu, teoretickými přístupy ke konceptu neokorporativismu, historickými podmínkami vzniku neokorporativismu ve Švédsku a jeho vývojem během 20. století až do 80. let, kdy nastalo období úpadku a krize. Popsali jsme vznik klíčových neokorporativistických institucí a organizací, které byly hlavními aktéry v tomto institucionálním rámci, jenž je charakterizován především bipartitními jednáními odborů a zaměstnavatelů, resp. dvěma jejich vrcholovými organizacemi LO a SAF. Je jasné, že tyto dvě organizace nejsou jedinými představiteli organizovaných zájmů, i když jsou těmi nejdůležitějšími. Postupem času získávaly určitý význam a vliv i další organizace, jmenujme například odbory zastupující zaměstnance veřejné správy (*Tjänstemännens centralorganisation*, TCO) a akademické a odborné pracovníky sdružující SACO (*Sveriges akademikers centralorganisation*). Neokorporativismus jsme pojali v jeho širším pojetí, tedy jako úzkou spolupráci organizovaných zájmů se státem a jejich participaci na politickém procesu. Naznačili jsme, že tato participace se týká jak přípravných stádií tvorby politiky a politických rozhodnutí, tak i jejich implementačních a administrativních fází. Leif Lewin podává v celku rozumný přehled forem, kterých tato účast na politice může nabýt. Lewin obhajuje neokorporativistické uspořádání společnosti z hlediska lepší reprezentace zájmů, které by se jinak mohly ocitnout v menšině a v klasické parlamentní demokracii by nemusely být dostatečně vyslyšeny. Praktickým řešením jsou organizace, které umožňují i takovým zájmům, ovlivnit veřejné dění zejména v problematice, která se jich konkrétně dotýká a která jiné aktéry třeba ani tolik neinteresuje. Je to tedy řešení, jak zachovat mírové vztahy ve společnosti, kde se nějaký angažovaný zájem ocitl v menšině vůči nezaujaté většině. Neokorporativismus slouží jako ventil těchto koncentrovaných a intenzivních zájmů.¹¹⁵

Organizované zájmy ve Švédsku participují na politickém procesu pěti různými způsoby. Za prvé je to účast v přípravných stádiích politiky v rámci vyšetřovacích komisí a za druhé v tzv. *remiss* systému, (tj. v možnosti vyjádřit se k oficiálním vládním zprávám), za třetí účast ve výkonných orgánech, zejména v národních radách, za čtvrté

---

¹¹⁵ L. Lewin, *Samhället*, s. 9-23.

participace na lokální úrovni a za páté participace prostřednictvím kolektivních dohod.¹¹⁶

6.1 Přípravná stádia politického procesu – vládní vyšetřovací komise

Švédsko má dlouhou tradici samostatné a nezávislé administrativy a malých ministerstev. Bylo proto nutné, aby se na politice podílela i řada dočasných nebo i stálých orgánů, které převzaly některé funkce výše postavených instancí jednoduše proto, že ty pro ně neměly dostatečnou kapacitu. Různé veřejné výbory a komise tak měly ve Švédsku silnější a významnější postavení než v jiných zemích.

Během 19. století se tyto orgány skládaly především z vysloužilých státních úředníků nebo politiků. S přelomem století přibývalo i reprezentantů organizovaných zájmů.¹¹⁷ Mezi lety 1924 - 1934 narostl počet zástupců zájmů z přibližně 2 % na 9 % a dále pak rostl. Spolu s vývojem institucí na trhu práce a rozvojem politiky v této oblasti stoupal i význam dotyčných zájmů a bylo žádoucí, aby se zástupci pracujících a zaměstnavatelů mohli vyjadřovat k otázkám nezaměstnanosti, pojištění v nezaměstnanosti apod. Přibližný podíl zástupců LO a SAF v těchto výborech byl v letech 1925 – 1934 asi 25 %, v letech 1934 – 1944 asi 30 % a v letech 1945 – 1954 už asi 34 %, stoupl tedy ze čtvrtiny na třetinu všech členů výborů.

Během 30. až 50. let dominovaly především početné komise, které fungovaly relativně dlouho a jejichž účelem bylo analyzovat situaci v určité oblasti (zejména zemědělství, trh práce a sociální politika), navrhnout další postup a hlavně dosáhnout kompromisů, aby byly spokojeny všechny zúčastněné strany. Výsledkem jejich práce byly rozsáhlé závěrečné zprávy, které sloužily jako podklady pro budoucí legislativu.¹¹⁸

---

¹¹⁶ Tamtéž, s. 62.

¹¹⁷ Viz i kapitola o vzniku neokorporativismu.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 62-63; J. Hermansson a kol., *Avkorporativisering*, s. 28-30.

6.2 Přípravná stádia politického procesu – Remiss systém – revize oficiálních vládních zpráv

Tato činnost přímo navazuje na výsledky práce vyšetřovacích komisí. Poté, co příslušná komise předá vládě svou zprávu, ta ji ze zvyku odešle různým instancím k posouzení. Spolu se stoupající participací organizovaných zájmů v přípravných stádiích (zastoupení v komisích), rozšířilo se právo vyjádřit se ke zprávám i na ně. Tato tzv. *remiss* procedura nebo *remiss* systém patří k nejspecifičtějším švédským prvkům politického procesu. Stojí za tím myšlenka, že každý, jehož se politika přímo týká, má mít možnost ji ovlivnit. Na rozdíl od účasti na výkonu politiky, je tento způsob považován za jeden z nejdůležitějších demokratických aspektů, i když Hermansson ho považuje za problematický, protože neexistují jasná pravidla, kdo má možnost se této revize účastnit.¹¹⁹

Organizované zájmy si podle mnohých průzkumů cení možnosti posuzovat tyto oficiální vládní zprávy (*Statens offentliga utredningar*, SOU) velmi vysoko, snad dokonce to považují za nejdůležitější možnost, jak ovlivňovat politický proces vůbec. Zdá se, že odbory se podílely v tomto ohledu trochu více, než zaměstnavatelé, ale obě strany si uvědomovaly, že se vyplatí účastnit se přípravných stádií politického procesu, ve kterém měly oficiální vládní zprávy důležité postavení, protože sloužily jako podklady pro budoucí legislativu.¹²⁰

6.3 Participace ve výkonných orgánech – národní rady

Organizace se nepodílí jen na přípravných stádiích rozhodovacího procesu, ale i v centrální a lokální administrativě a mají tedy přímý vliv na implementaci politiky. Během 20. století narůstal počet tzv. laických úřadů (*lekmanastyrrelserna*) ve státní správě, které byly obsazeny jednak úředníky primárně z jiných oblastí, politiky a samozřejmě i organizovanými zájmy. V roce 1946 mělo takové zastoupení 28 % orgánů státní správy, v roce 1968 64 % a v roce 1974 už 74 %. Organizované zájmy byly do

---

¹¹⁹ L. Lewin, *Samhället*, s. 64-65. Erik Lundberg, *New Defenders of the Welfare State?* Dostupné z <http://www.sivilsamfunn.no/Info/Aktuelt/Sentnyheter/Conference-papers/%28language%29/nor-NO>, s. 2-3 [cit. 19. 7. 2011]; J. Hermansson a kol., *Avkorporativisering*, s. 31-34.

¹²⁰ L. Lewin, *Samhället*, s. 64-65.

procesu výkonu politiky integrovány tak hluboce, až se staly téměř právoplatnými členy výkonných institucí.¹²¹

Nejdůležitějšími orgány v této oblasti jsou rozličné národní rady, které vznikaly už od počátku 20. století a byly neokorporativisticky zastoupeny. Tradice malých vládních ministerstev vedla k tomu, že vláda delegovala velkou část výkonné moci do těchto orgánů, které se postupem času staly až semi-autonomními institucemi s rozsáhlými exekutivními pravomocemi. Jejich činnost byla regulována pouze tzv. rámcovými zákony, které umožňovaly dostatečný prostor pro vlastní iniciativy a rozhodnutí členů těchto rad. Příkladem budiž Národní rada pro sociální záležitosti (1912), Národní důchodová rada (1913) a především mocná Národní rada pro trh práce AMS (1948), která jednoznačně dominovala celé politice v oblasti pracovního trhu.¹²²

V diskuzi o švédském neokorporativismu se objevily i pochybnosti ohledně legitimacy takového zastoupení. Několik politologů se vyjádřilo ve smyslu, že je velký rozdíl podílet se na přípravných fázích politiky a na jejím výkonu. Zatímco reprezentace zájmů v přípravných stádiích byla nahlížena především pozitivně, participace ve výkonných orgánech už nebyla tak žádoucí. Někteřími autory byla označována i za ohrožení principu reprezentativní demokracie a politické rovnosti občanů. Fakt, že k nadreprezentaci zájmů může dojít i při přípravě politiky a politických rozhodnutí, zdá se, dotyčné autory tolik neznepokojoval.¹²³

6.4 Participace na lokální úrovni

V původní společnosti založené ještě na církevní správě, měli občané často nebo skoro vždy možnost přímého kontaktu se zastupiteli vyšších instancí. V roce 1919 mnoho švédských obcí (*kommuner*) přešlo na demokratické zastoupení vedení. S velkou komunální reformou v roce 1952 musela mít každá obec povinně volitelné zastupitelstvo podle principů reprezentativní demokracie. Počet obcí se tehdy radikálně snížil z 2 498 na 1 037, přesto ale i po těchto změnách zůstaly přímé kontakty zastupitelů s občany důležitým aspektem komunální politiky. Proměna vztahů mezi

---

¹²¹ J. Hermansson a kol., *Avkorporativisering*, s. 35.

¹²² Joakim Johansson, *Undermining corporatism*. In: PerOla Öberg – Torsten Svensson (ed.), *Power and institutions in industrial relation regimes*, Stockholm 2005, s. 83.

¹²³ L. Lewin, *Samhället*, s. 66-68.

státem a organizovanými zájmy, ke které docházelo na centrální úrovni, se odrážela přirozeně i na úrovni lokální, i když tam docházelo k modernizaci trochu pomaleji.

Co se týče krajské správy¹²⁴ ve Švédsku, ta měla historicky zažitou dlouhou úřednickou tradici, která měla velké potíže přizpůsobovat se novým trendům, a tak došlo jednoduše k delegaci mnohých úkonů spojených s výkonem moci na organizace. Jako příklad sloužila politika v problematice nezaměstnanosti. Švédsko přijalo v roce 1934 gentský systém podpor v nezaměstnanosti,¹²⁵ který ukládal starost o nezaměstnané především do rukou odborů. Administrativa úřadu pro podporu v nezaměstnanosti na lokální úrovni pak sloužila za vzor ostatní místní samosprávě. Přestože členství v *A-kassa* bylo dobrovolné a mohl se jím stát i občan bez odborového členství, je fakt, že odbory měly v rukou pravomoci ohledně udělování podpor v nezaměstnanosti, jednou z možných příčin tak velké odborové organizovanosti ve Švédsku.

Centrální úřady státní správy si postupně pořizovaly pobočky na lokální úrovni, např. krajské bytové úřady, krajské úřady práce, krajské úřady pracovních inspektorátů, školské úřady a jiné, ve kterých byly organizované zájmy samozřejmě také velmi dobře reprezentovány.¹²⁶

6.5 Participace prostřednictvím kolektivních dohod

Během dohod 30. let, které dnes můžeme souhrnně označit jako saltsjöbadenské, se stát držel spíše v pozadí a přijal roli toho, kdo jen podporuje a inspiruje k dalšímu jednání. Do velké míry byl nakonec z dohod zcela vynechán, což ale nebylo nahlíženo negativně. Ustavila se ona bipartita, která se stala základem švédského neokorporativismu. S vývojem během druhé světové války, která přinesla mnohá další napětí kromě konfliktních ekonomických vztahů 20. a 30. let, bylo rozhodnuto, že se bude pokračovat v nastoupené neokorporativistické cestě bipartitních jednání LO a SAF v zájmu společnosti. Vláda podporovala své protistrany v rozvoji, chtěla, aby byly především dobře reprezentované. Přiměla organizace, aby se snažily přinutit i ty, co byli dosud neorganizovaní, jak jednotlivce, tak podniky, aby se připojili k dohodám. Pečovat

---

¹²⁴ Švédsko je rozděleno na 21 krajů.

¹²⁵ Ve Švédsku se o podporu v nezaměstnanosti stará úřad nazvaný *Arbetslöshetskassa*, krátce *A-kassa*.

¹²⁶ L. Lewin, *Samhället*, s. 69.

o rozvoj neokorporativismu se stalo oficiální součástí politického programu sociálně demokratické vlády. Nejdůležitějšími dohodami této formy participace byly:

- 1942: dohoda o mzdových a cenových stopech následkem druhé světové války
- 1948 – 1949: dohody o stabilizaci kvůli inflaci
- 1951: dohoda o omezení vývoje mezd kvůli „korejské inflaci“
- Pravidla regulace zemědělství, která měla svůj základ ještě v depresi 30. let, kdy za podpory pravicové vlády vznikly silné až monopolistické organizace kvůli vyrovnaní cen a implementaci zákonů¹²⁷
- „Dobrovolné“ dohody v bytové oblasti mezi státem, vlastníky nemovitostí a nájemci.
- „Dobrovolné“ dohody mezi centrální bankou a obchodními bankami, spořitelny a pojišťovnami o restriktivní úvěrové politice.
- Tzv. „Čtvrteční klub“ 1949 – 1955: setkání reprezentantů vlády, odborů a zaměstnavatelů ohledně otázek ekonomické politiky
- Harpsundská jednání 1955 – 1964: jednání klíčových organizací – LO, TCO, KF¹²⁸, SAF, IF¹²⁹ a dalších zvaných ke konkrétním příležitostem
- Rada pro ekonomické plánování, která fungovala v 60. letech, v níž seděli zástupci vlády a zájmů spolu s dalšími komisemi, výbory a radami pro další společensko-ekonomické oblasti

Takto detailní institucionalizování neokorporativistického systému vyvolávalo mnoho pochybností a nelibost u opozice. Politika SAP a LO musela během celé doby čelit silné kritice a svůj přístup k politice, svoje ambiciózní sociální projekty, musela těžce obhajovat proti konzervativcům, liberálům i agrárářům.

---

¹²⁷ Viz podkapitola 4.2 Formativní moment. Tento precedent a následná regulace zemědělství již za sociálně demokratické vlády slouží jako asi nejvýraznější příklad státu jako aktéra prosazujícího neokorporativismus.

¹²⁸ KF – *Kooperativa förbundet* – Kooperativní svaz

¹²⁹ IF – *Industri förbundet* – Průmyslový svaz

II. Část – Oslabování švédského neokorporativismu a transformace švédského modelu

7. Postkorporativistický stát

V první části této práce jsme ve vývoji švédského modelu a neokorporativismu dospěli až k 70. a 80. letům, kdy se stávající institucionální pořádek začal rozpadat, a bylo jasné, že se švédský model ocitá v krizi. Tématem této práce je oslabování neokorporativismu po roce 1990. Když jsme neokorporativismus definovali jako institucionalizovanou participaci organizovaných zájmů na politickém procesu, je potřeba ukázat, jak se tato participace změnila a co bylo příčinou těchto změn. Pokusíme se uvést celou problematiku do širšího společensko-politického kontextu a ukázat, jak se změnila povaha švédské politiky, co se týče moci a vlivu. Je třeba zohlednit nejen domácí příčiny, ale i vnější, mezinárodní. V této části budeme postupovat od konkrétního rozhodnutí SAF odstoupit od neokorporativismu k obecnějším změnám v participaci. Budeme se do určité míry věnovat i celkové transformaci švédského modelu, zejména z hlediska vnějších mezinárodních vlivů a změn, jako je deregulace finančních trhů a jejich liberalizace a ekonomická globalizace. Na závěr se zamyslíme nad tím, jaké dopady má oslabení neokorporativismu a transformace švédského modelu na podobu švédské demokracie a pokusíme se současný vývoj zhodnotit.

V první části jsme identifikovali jednu z nejdůležitějších vnitřních příčin krize, tj. porušení rovnováhy průmyslových vztahů založené na kompromisních dohodách mezi LO a SAF. LO představitelé na začátku 70. let zpochybnili celý model. Prosperující podniky a hromadění kapitálu v rukou majitelů těchto společností považovali odboroví představitelé za nespravedlivé vůči pracujícím. Jejich vlastní představa solidaristické mzdy vedla k tomu, že se rozdíly ve mzdách výrazně snížily. Potíž byla ale v tom, že zisky, kterých se museli dělníci z bohatých podniků vzdát ve jméno spravedlivé mzdy, se nedostaly ani k nim, ani k dělníkům, jejichž podniky si nemohly vyšší platy dovolit. Kapitál se hromadil v rukou jejich zaměstnavatelů.¹³⁰ Ve snaze dosáhnout opravdové ekonomické demokracie přišli ekonomové LO s návrhem na zřízení zaměstnaneckých fondů, jejichž smyslem bylo redistribuovat tyto zisky zpět mezi dělníky. Jejich pomocí si tak měli dělníci skrze své odborové organizace být schopni koupit i většinu akcií v podniku, kde pracovali. Tento ambiciózní plán měl podle svého strůjce Rudolfa Meidnera umožnit opravdovou rovnost ve společnosti, protože by odborům umožnil

---

¹³⁰ Viz první část.

podílet se na vlastnictví spolu se zaměstnavateli. Meidner si to představoval až jako možnost přenést výrobní kapitál z rukou soukromých vlastníků do kolektivního vlastnictví. Podle něj pouhý vliv a kontrola nestačí.¹³¹

Dále jsme psali o tom, že tento počín vyvolal ohromný politický konflikt a znamenal mobilizaci síly SAF a soukromého sektoru. Jednalo se o vrchol napětí mezi dvěma společensko-politickými elitami, které bylo patrné už ve sporu o systém dodatečných penzí ATP z konce 50. let. SAF toto považovala za nepřipustný zásah do práva na soukromé vlastnictví a za bezprecedentní porušení historického kompromisu. SAF použila finanční i ideové zdroje k boji proti zavedení zaměstnaneckých fondů a proti celému modelu. Příčin bylo samozřejmě víc, ale zdá se, že především otázka zaměstnaneckých fondů byla tou poslední kapkou, po které zaměstnavatelům došla trpělivost. Faktem je, že SAF nesouhlasila s mnoha prvky modelu. Jejich reakcí bylo odstoupení nejprve od centrálního vyjednávání s LO o mzdách a nakonec to vedlo až k jednostrannému odstoupení od neokorporativistického složení výkonných orgánů, zejména AMS a dalších národních rad.

Klíčový střet dvou elit – dělnického hnutí a SAF byl důležitým vnitřním předpokladem pro oslabení a následnou transformaci švédského modelu, nebyl však zdaleka jediným. Národní i mezinárodní vývoj vystavoval celý model neokorporativistického i politického uspořádání velkému tlaku. Vývoj společnost, rozvoj technologie, zvýšená decentralizace, těžší mezinárodní konkurence, internacionalizace spolu s větší mobilitou kapitálu, to vše způsobovalo obtíže při udržování *statu quo*.¹³² Změny se netýkaly jenom Švédska, ale celého západního světa. Na začátku 70. let se rozpadl brettonwoodský měnový systém z roku 1944, státy obecně revidovaly své národní strategie, důraz se kladl na politické volby a priority. Západní svět zasáhla vlna deregulace a liberalizace finančních trhů. Měnilo se celé ekonomické prostředí, zvyšoval se význam jiných aktérů a zvláštních zájmů.¹³³

Vývoj v letech 1970-1990 Lewin charakterizuje jako období povolujícího sevření¹³⁴ a částečné demontáže neokorporativismu.¹³⁵ Otázka míry deokorporativizace je ústředním tématem nové diskuze o vývoji švédského státu na přelomu 20. a 21. století.

---

¹³¹ L. Lewin, *Samhället*, s. 99.

¹³² Tamtéž, s. 101.

¹³³ Joakim Reiter, Changing the Microfoundations of Corporatism: The Impact of the Financial Globalisation on Swedish Corporate Ownership. In: *New Political Economy*, Vol. 8, No. 1, 2003, s. 104-105.

¹³⁴ Ve smyslu jeho metafory o neokorporativismu jako řídicí ruky.

¹³⁵ L. Lewin, *Samhället*, s. 101.

Někteří autoři jednostranné odstoupení SAF od neokorporativistických struktur považují za dostatečný důvod považovat neokorporativismus ve Švédsku za skončený, jiní zastávají názor, že je sice oslabený, ale do jisté míry existuje dál ve změněné podobě. V této práci se kloníme k druhému názoru, který zastávají například Torsten Svensson, PerOla Öberg a Jörgen Hermansson z několika důvodů. Jednak není možné institucionální pořádek, který se ve Švédsku vytvářel po větší část 20. století, zcela přeorganizovat rozhodnutím jediného, byť důležitého aktéra během jednoho nebo dvou let. Za druhé nemáme k dispozici tak velký časový odstup, abychom mohli hodnotit všechny důsledky, které transformace švédského modelu má na jeho ekonomicko-politickou strukturu. Za třetí rozhodnutí SAF se týkalo jen jedné formy neokorporativismu. Jak Lewin tak Hermansson a další popisují neokorporativistické struktury komplexněji. Většina autorů zabývajících se současným vývojem se shoduje alespoň na tom, že ještě není dostatek empirického materiálu, který by umožnil uchopit současný vývoj v celé jeho šíři. Můžeme zatím pozorovat proces aktuálně probíhající změny a otázka, kam tato změna Švédsko dovede, musí být předmětem dalšího zkoumání.

8. Proč dala SAF sbohem neokorporativismu

V roce 1980 se konal druhý kongres SAF, který měl výrazně ideologický obsah. Představitelé a členové SAF se zatím nezabývali konkrétní otázkou reprezentace v národních radách a dalších výkonných orgánech, ani svou rolí v politickém procesu. Probíraly se především otázky ideologického obnovení celé organizace. Možnost dekorporativizace nebyla součástí plánu ideologické obnovy dříve než v letech 1983-84, kdy začali mnozí členové volat po nutnosti vymezení hranic kompetencí a odpovědnosti, aby bylo možné jasně odlišit politiku a organizované zájmy. Politika má být podle nich pouze v kompetenci parlamentu a vlády a politici mají nést celou zodpovědnost za politická rozhodnutí. V roce 1985 se rozhodli radikálně přehodnotit svou reprezentaci ve výkonných orgánech a národních radách, na které vláda delegovala pravomoci, až se z nich staly ve vztahu k vládě semi-autonomní instituce. Nejprve opustili pozice v těch úřadech, které byly na periferii jejich zájmů. V roce 1985 to byl pouze úřad vězeňské správy (*Kriminalvårdsverket*) a rada pro prevenci zločinnosti (*Brottsförebyggande rådet*). V té době ještě zástupce SAF ve výboru AMS nepožadoval zrušení zastoupení zájmů, ale naopak zvýšení zástupců zaměstnavatelů ze soukromé sféry v AMS.¹³⁶

Představitelé zaměstnavatelů nechali provést interní analýzu efektivity svých zástupců v neokorporativistických institucích. Spočítali si, že organizace má asi 40 000 členů, z toho asi 5 000 (někteří jiní autoři uvádí skoro 6 000) členů má zároveň post v některé národní radě a dalších úřadech. Členství v těchto institucích stálo SAF jednak čas a jednak další zdroje, které vynakládala např. na expertízu a kritiku projednávaných rozhodnutí. Zaměstnavatelé se začali ptát, zda má její účast v tomto procesu nějaké výhody pro ně samotné. Pravdou bylo, že mohli ovlivňovat výstupy jednání, ale neměli nejmenší vliv na agendu, tj. jaké otázky se budou projednávat. Toto privilegium bylo v rukou odborů a vládních úředníků s požehnáním sociální demokracie. Rozhodovací proces se od 50. let výrazně změnil, stávalo se čím dál častěji, že se projednávaly otázky již předjednané politiky a celý proces byl již jen *pro forma*. SAF představitelé dospěli k logickému závěru, že se jim nevyplatí účastnit se něčeho, kde mají minimální možnost cokoli ovlivnit a navíc jsou často nuceni odsouhlasit politická rozhodnutí, pod která by

---

¹³⁶ B. Rothstein – J. Bergström, *Korporatismens fall*, s. 72-73.

se jinak rozhodně nepodepsali.¹³⁷ Cítili se na svých postech spíše jako rukojmí politiky dělnického hnutí a vlády, která byla mnohdy v přímém rozporu s průmyslovými zájmy.¹³⁸

Diskuze podpořená výsledky analýzy vedla SAF nejprve k tomu, že navrhla LO, aby společně stáhli své reprezentanty z úřadů, které jsou svou činností periferní pro zájmy obou organizací. LO tento bilaterální návrh jednoznačně odmítly. SAF se rozhodla být ve svém odporu proti neokorporativismu důsledná a rozhodla stáhnout své členy jednostranně. Tento úmysl zaměstnavatelé oficiálně oznámili v roce 1990 s tím, že všechny výkonné orgány, kde měly SAF mandáty, budou opuštěny jejich reprezentanty na přelomu roku 1991/92, se dvěma výjimkami. Tou první byl soud pro trh práce a tou druhou soud pro pojištění a vedení AP fondů. Uvedli dva argumenty proč ponechat své reprezentanty právě v těchto institucích. Za prvé proto, že u soudu nepůsobí představitelé SAF jako zástupci své organizace, ale jako soudci. Za druhé proto, že tyto soudy řeší otázky týkající se dohod uzavřených v oblasti trhu práce a oni jako jejich spoluautoři by měli být přítomni jejich interpretaci. Oba argumenty si ovšem při bližším prozkoumání poněkud protirečí.¹³⁹

Rothstein identifikoval tři tematické okruhy důvodů, které zaměstnavatelé uvedli pro své rozhodnutí. První byly důvody ideologické, následovaly důvody věcné a třetí byly důvody resp. důvod strategický. Ideologických a věcných důvodů bylo nejvíce. SAF především argumentovala, že jsou nejasné hranice odpovědnosti a že celý systém je v podstatě nedemokratický. Je potřeba, aby politici přijali plnou zodpovědnost za oblast politických rozhodnutí, a organizace zase mají být nezávislé a svoje názory prosazovat v otevřené debatě. Je nutné, aby se hranice mezi politikou a organizovanými zájmy obnovily.¹⁴⁰ Tehdejší předseda SAF Ulf Laurin to vysvětlil takto:

„Švédsko se musí v 90. letech změnit. Intenzivnější kontakty s Evropou a ostřejší mezinárodní konkurence na Švédsko kladou velké nároky. Naše stará kultura národních, kolektivních a jednotných řešení těmto požadavkům nedostojí. Ostatně to bylo těžké už v 80. letech.

Potřebujeme otevřenější a flexibilnější zemi, která nebude již tak úzkostná před slovy jako „diverzita“, „rozdílnost“ a „konkurence.“

---

¹³⁷ Tamtéž, s. 73-77.

¹³⁸ J. Johansson, *Undermining Corporatism*, s. 87-89.

¹³⁹ B. Rothstein – J. Bergström, *Korporatismens fall*, s. 74-75.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 75-76.

Pro politiku to znamená, že je třeba vzdát se sociálního inženýrství, které charakterizovalo poválečné Švédsko. Myšlenky, že společnost má být řízena shora, se neukázaly příliš úspěšné. Legitimita těchto myšlenek brzy upadla.

Nyní je potřeba zmenšit moc státu i místní samosprávy nad jednotlivými občany a podniky. Politici se musí soustředit především na vytváření pravidel hry a ne ji sami hrát.

Rozhodnutí SAF se netýká pouze pohledu na budoucí vývoj a požadavků, které již jsou kladeny na švédský průmysl a politiku. Máme na mysli především jasné rozdělení rolí ve švédském společenském životě, jasné hranice mezi veřejným a soukromým.

Lidem zvolení politici mají řídit stát a obce a nést zodpovědnost za svá rozhodnutí. Organizované zájmy jako SAF a LO mohou předkládat fakta, názory a myšlenky – ale ne víc. Když získají zájmy politickou moc, jsou občané obráni o možnost vyžadovat politickou odpovědnost.

Není možné ve volbách nevolit LO, SAF nebo TCO. Moc je rozptýlená, demokracie oslabená. To je naše principiální analýza, která stojí za naším rozhodnutím o dekorporativizaci. Máme také praktické důvody.

Neokorporativismus byl možná přirozenou metodou v 60. a 70. letech, kdy většina věřila v sociální inženýrství a tomu, že stát dokáže provádět pozitivní opatření. Ale dnes, když si nás čím dál víc myslí, že je potřeba se obrátit od této centralistické filozofie, je neokorporativismus absurdní. Neokorporativismus má pouze tendenci konzervovat.¹⁴¹ “

SAF se ideologickými důvody oháněla poměrně často a usilovně už od 70. let. Ovšem byly to právě věcné důvody, které měly podle Rothsteina a Bergströma tu rozhodující váhu. Zástupci SAF byli ve svých pozicích v institucích mnohdy spíše jako rukojmí nebo zajatci veřejné správy. Nejasnost kompetencí a zodpovědnosti vedla postupně k tomu, že se identity reprezentantů organizovaných zájmů postupem času promísily s identitami úředníků. Zdálo se, jako by veřejná správa měla své zástupce u SAF a ne naopak. Bylo těžké být loajální dvěma pánům.¹⁴² S touto teorií „zajetí“ (*infångningsteori, the capture theory*) přišel držitel Nobelovy ceny za ekonomii George Stigler. Tato teorie popisuje proměnu identit, která nastane, když organizace, které vyslaly své reprezentanty do nějakých úřadů, najednou zjistí, že jsou jejich zástupci

---

¹⁴¹ Cit dle L. Lewin, *Samhället*, s. 105: Ulf Laurin, Rågång krävs mellan offentligt och privat. In: *Svenska Dagbladet*, 1991-03-15

¹⁴² B. Rothstein – J. Bergström, *Korporatismens fall*, s. 76.

„zajati“ dotyčným orgánem natolik, až se stali jeho mluvčími, místo aby dohlíželi na jeho fungování v zájmu své organizace.¹⁴³ Podle Rothsteina a Bergströma to bylo především kvůli fenoménu „zajetí“, spolu s nedostatkem možnosti skutečně něco ovlivnit a tomu neúměrně vysokým nákladům, co vedlo SAF k jejímu rozhodnutí. Strategický důvod mohli mít zaměstnavatelé podle nich pouze jeden, a tím byl předpoklad oslabení postavení odborového hnutí v čele s LO a TCO ve vedení těchto úřadů.¹⁴⁴ Rothstein a Bergström jsou přesvědčeni, že SAF jednání bylo především reakcí na vzniklou situaci.

Johansson s tímto závěrem nesouhlasí a tvrdí, že Rothstein a Bergström věnovali strategickému jednání SAF málo pozornosti a zcela jej podcenili. Johansson analyzuje Rothsteinovu a Bergströmovu práci a provádí vlastní empirický výzkum, na jehož základě dochází k tomu, že jednání SAF bylo vysoce racionální a především strategické. Johansson popírá relevanci Rothsteinových a Bergströmových důkazů, které jsou podle něj příliš vágní a slabé.

Ve své argumentaci se Johansson drží Rothsteinovy a Bergströmovy definice strategie, aby jim stejnou logikou dokázal, že se mýlí. Strategické chování podle nich vyžaduje dlouhodobou perspektivu dalšího vývoje a plán, jak tento vývoj ovlivnit ve svůj prospěch. Strategickým motivem by pro SAF v takovém případě bylo změnit základní pravidla, která definují podmínky participace aktérů v oblasti trhu práce a politiky s ním spojené, tak aby posílila vlastní vliv ve vztahu k odborovému hnutí.¹⁴⁵ Představitelé SAF udělali podle Johanssona přesně to – analyzovali současnou situaci, zvážili možné alternativy jak postupovat i jak může reagovat protistrana a rozhodli se pro způsob, který měl nejlépe vyhovovat jejich zájmům.

Johansson pracuje s problematikou rozhodnutí SAF skutečně o něco důkladněji než Rothstein a Bergström. Na rozdíl od nich nechápe SAF jako homogenního aktéra, ale vnímá jednotlivé vlivné členy, kteří měli v rámci zaměstnavatelské organizace rozhodující slovo. Pracuje i s těmi materiály, které používali Rothstein a Bergström, a přesto dochází k jiným závěrům. Johansson identifikuje aktivistické jádro SAF, které se dostávalo k moci v rámci organizace během 80. let a které stálo za celým rozhodnutím o jednostranné dekorporativizaci národních rad.

---

¹⁴³ L. Lewin, *Samhället*, s. 95.

¹⁴⁴ B. Rothstein – J. Bergström, *Korporatismens fall*, s. 77.

¹⁴⁵ J. Johansson, *Undermining Corporatism*, s. 80.

Johansson uzavírá, že SAF jednala jako ukázkový racionální aktér a že její rozhodnutí nebylo následkem vývoje mimo její kontrolu, ale naopak zcela promyšlenou strategií, která jí také do velké míry vyšla.¹⁴⁶ To ostatně potvrzuje i Hermansson, který následné oslabení vlivu odborů v národních radách po rozhodnutí parlamentu v roce 1992 považuje za přímý následek úspěšné strategie zaměstnavatelů.¹⁴⁷

Přestože se jedná o jednostranné ukončení neokorporativismu pouze v jedné jeho tradiční formě, dopad tohoto rozhodnutí byl výrazný a viditelný i v dalších oblastech participace. Je třeba si uvědomit, že vládní rady byly skutečně významnými mocenskými centry. Na 40 nejdůležitějších národních rad dohromady vydávalo až třikrát více regulací politiky v konkrétních oblastech než vláda a *Riksdag* dohromady. SAF při vysvětlování svých motivů argumentovala mimo jiné tím, že praxe fungování národních rad a dalších úřadů byla přinejmenším sporná. Možnost výkonu politických opatření pouze na základě rámcových zákonů často vedla k tomu, že pravidla vydávaná radami mnohdy tyto rámce překračovala a opatření byla v přísném slova smyslu *de facto* nezákonná. SAF upozorňovala na to, že je v takovém případě těžké někoho volat k odpovědnosti, protože když se s námitkou někdo obrátí na vládu, ta odpoví, že daná politika je v kompetenci té které národní rady nebo úřadu.¹⁴⁸ Námitka SAF o nejasně vymezených kompetencích a odpovědnosti má podle všeho opodstatněný základ.

---

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 90-95.

¹⁴⁷ J. Hermansson a kol., *Avkorporativisering*, s. 38.

¹⁴⁸ J. Johansson, *Undermining Corporatism*, s. 83-84.

9. Další změny v participaci organizovaných zájmů na politickém procesu

V kapitole 6 jsme představili pět forem účasti organizovaných zájmů na politickém procesu – přípravná stádia (účast ve vládních komisích a na *remiss* proceduře), výkonná stádia (účast v národních radách a dalších výkonných orgánech), participace na lokální úrovni a prostřednictvím kolektivních dohod. Nyní je na místě, abychom přiblížili změny v těchto formách neokorporativistické participace, které přineslo rozhodnutí SAF a transformace švédského modelu vůbec.

9.1 Změna participace ve výkonných orgánech a národních radách

Od 70. let, kdy pozorujeme počátky krize celého modelu, do přelomu 80. a 90. let, kdy krize dosahuje svého vrcholu, se změnilo mnoho v institucionálním pořádku. Vláda se následkem růstu veřejného sektoru stala také významným zaměstnavatelem, čímž oslabil postavení SAF jakožto doposud jediné organizace sdružující zaměstnavatelské zájmy. Změnu pohledu státu na veřejnou správu a rozhodování můžeme datovat už do poloviny 70. let. V roce 1976 ustavila nová pravicová vláda komisi, která měla analyzovat situaci a navrhnout lepší metodu plánování ve státní správě.¹⁴⁹ V rozsáhlé zprávě, kterou tato komise vypracovala, byly identifikovány příčiny omezení vlivu vlády a parlamentu na veřejný sektor a výkon politiky a navržena řešení, která měla vést k opětovnému posílení role státu. Tato snaha vrátit exekutivní kompetenci především do politické sféry a posílit politické prvky v těchto úřadech výrazně snížila možnost SAF ovlivňovat výsledky práce těchto institucí, což byl jeden z důvodů k jejich odstoupení z výkonných orgánů v roce 1990.¹⁵⁰ Zaměstnavatelská strategie brzy přinesla výsledky, protože *Riksdag* následkem toho hned v roce 1992 rozhodl, že totéž musí učinit i zástupci odborových organizací, a došlo k převratné restrukturalizaci výkonných orgánů a národních rad. Role organizovaných zájmů se tímto vývojem změnila z rozhodovací a

---

¹⁴⁹ B. Rothstein – J. Bergström, *Korporatismens fall*, s. 49. Předsedou této komise se stal dosavadní liberální poslanec za *folkpartiet* a profesor politikologie Daniel Tarchys.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 53.

řídící na čistě poradní. Spolu s přeměnou starých institucí vznikaly nyní nové, poradní, kam se přesunuli zástupci SAF, LO a dalších odborových organizací jako byly SACO a TCO. 15. června 1992 byly založeny poradní orgány při AMS, tj. hlavním orgánu pro politiku v oblasti trhu práce. 1. ledna 1993 vznikají poradní orgány při místních pracovních úřadech. 1. ledna 1996 jsou vydána nová pravidla pro fungování těchto orgánů.¹⁵¹ S ústupem starých struktur vznikají nové arény, více horizontální, kde se tvoří veřejná politika. Způsoby, jakými se tak děje, jsou méně formální. Vznikají nová partnerství, která již nemají hierarchické a vertikální struktury, ale vypadají spíše jako sítě vztahů a vazeb.¹⁵² Pravdou je, že otázka legitimacy v této měnící se podobě politického procesu a vazeb mezi jednotlivými aktéry je poměrně citlivé téma, protože neexistují jasná pravidla a kompetence měnících se starých úřadů a těch vznikajících nejsou ještě dostatečně vymezené.

9.2 Změny v přípravných stádiích politického procesu – vládní vyšetřovací komise

Vládní komise, které byly dříve početné a fungovaly během dlouhé doby, na základě snah o dosažení kompromisu mezi všemi zúčastněnými stranami a většinou vedly ke zvýšení státních výdajů v té které oblasti, se nyní radikálně zmenšily. Narostl počet jednočlenných komisí (v roce 1960 tvořily asi 1/3 celkového počtu, v roce 1995 už to byly 2/3), které vedli především politici na úkor jak organizovaných zájmů tak především úředníků. Nové komise měly silně omezenou funkční dobu, byly těsněji přimknuté k vládě, výsledky jejich práce byly jasnější, stručnější a jejich cílem bylo čím dál častěji snížení výdajů ze státní pokladny. V období 1970 – 1989 se zde procentuální počet zástupců organizovaných zájmů drží pod 10 %. V roce 1995 byl dokonce 13 % a v dílčí oblasti politiky trhu práce dokonce 25 %. Oslabení je jednoznačné, ale pořád nikterak dramatické.¹⁵³

---

¹⁵¹ Tamtéž, s. 87. Ještě do začátku 80. let byly centrální orgány veřejné správy regulovány pravidly z roku 1965 (*Allmänna verksstagan a Kungl. Maj:ts instruktion för arbetsmarkandsstyrelsen och länsarbetsnämnderna*). Teprve v roce 1986 jsou vydána novější pravidla pro AMS. Viz tamtéž, s. 64-67

¹⁵² E. Lundberg, *New Defenders*, s. 5.

¹⁵³ J. Hermansson a kol., *Avkorporatisering*, s. 31-32; Torsten Svensson - PerOla Öberg, 'Labour Market Organisations' in Swedish Public Policy-Making. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 25 – No. 4, 2002, s. 300-301.

9.3 Změny v přípravných stádiích politického procesu – remiss systém

Naopak co se týče revizí oficiálních vládních zpráv v tzv. *remiss* systému v období 1970 – 1990, tam participace organizovaných zájmů stoupla. V této oblasti dosahovala účast ve vrcholném období švédského modelu pravidelně kolem 30% participace organizací, ovšem v letech 1969-1989 dosáhla až téměř k 98 % (v této statistice jsou započítány všechny organizace, tedy i mnoho jiných než tradiční hlavní aktéři).¹⁵⁴ V první části jsme uvedli, že LO se v remiss systému angažovaly o něco více než SAF. Účast odborové konfederace stoupla ze 76 % na 91 % a SAF ze 48 % na 64 %.¹⁵⁵ Ovšem nárůst participace na *remiss* systému poukazuje na to, že její význam klesl. Vláda dává SOU k posouzení mnoha aktérům, jako by na jejich názoru ani tolik nezáleželo – pokud je privilegium umožněno všem, přestává být privilegiem.¹⁵⁶

9.4 Změny v participaci na lokální úrovni

Podle Lewina se (alespoň ještě v roce 1992) dekonfederativizace na lokální úrovni nekoná, naopak význam organizací v místní samosprávě poněkud stoupá. Samosprávné dělení Švédska prošlo několika velkými reformami. K roku 1992 mělo Švédsko na 280 velkých komun, které charakterizovala silná ekonomická expanze, profesionalizace, stranická politika, vznik nových podniků a význam organizací.¹⁵⁷ Už dříve byl vývoj na lokální úrovni charakterizován jakýmsi zpožděním nebo alespoň odstupem od vývoje na národní úrovni. A to je možná jedním z důvodů, proč nyní, kdy se centrální neokorporativistické vazby na národní úrovni rozpadají a na venkově naopak posilují. Politická reprezentace v zastupitelstvech na lokální úrovni nemá dostatek zdrojů a prostředků k řízení všech oblastí, a tak dochází k delegaci některých na místní organizované zájmy. Stejně jako v případě centrálního neokorporativismu se zde setkáváme s kritikou takového uspořádání, které narušuje principy reprezentativní

---

¹⁵⁴ L. Lewin, *Samhället*, s. 102; Jens Rydgren, Bridging Different Worlds? Economy, Politics and Brokerage Roles in Sweden. In: *Acta Sociologica*, June 2005, vol 48(2): 117-129, s. 123.

¹⁵⁵ E. Lundberg, *New Defenders*, s. 2.

¹⁵⁶ J. Hermansson a kol., *Avkorporativisering*, s. 32-33.

¹⁵⁷ L. Lewin, *Samhället*, s. 106-107.

demokracie.¹⁵⁸ Hermansson se k participaci na lokální úrovni příliš nevyjadřuje, ale dává za pravdu Lewinovi.¹⁵⁹ Participace organizovaných zájmů na lokální úrovni může být jedním z důkazů potvrzujících hypotézu, že neokorporativismus ve Švédsku nezmizel docela, ale že naopak na některých úrovních přetrvává relativně silný.

9.5 Změny v participaci prostřednictvím kolektivních dohod

V poslední oblasti, která byla v době vrcholu švédského modelu charakterizována dohodami mezi státem a organizovanými zájmy, pozorujeme nárůst vlivu státu a změnu vlivu tradičních organizovaných zájmů ve prospěch nových aktérů, mnohdy nadnárodních. Zde se odráží mezinárodní trend deregulace finančních trhů a dohody jsou nahrazovány tržními mechanismy. Státní možnosti, jak ovlivňovat švédskou ekonomickou politiku jsou do velké míry vyčerpány. Po mnoha letech improvizovaného nastavování daní a sociálních výhod je potřeba zavést jasná pravidla. Tolik kritizované zaměstnanecké fondy neměly na vývoj mezd zamýšlený efekt a inflace hrozila pořád stejně. Mír v průmyslových vztazích byl pryč, frekvence stávek a nepokojů byla znepokojivá.¹⁶⁰ V probíhající transformaci švédského modelu zdá se, již není místo pro kolektivní dohody mezi hlavními aktéry na trhu práce, alespoň v tom rozsahu, jak bylo zvykem v 50. a 60. letech. Na druhou stranu rozpad starých struktur a absence nějakých pevných nových vedly ke zmatené situaci na trhu práce v 90. letech. V roce 1997 byla uzavřena tzv. Průmyslová dohoda (*Industriavtalet*) mezi pěti hlavními významnými aktéry z řad SAF i odborového hnutí. Mnozí tuto dohodu ihned přirovnávali k dohodě ze Saltsjöbaden v roce 1938. V roce 2001 však jedna významná průmyslová organizace od dohody ustoupila, ostatní zůstaly.¹⁶¹

Není pravděpodobné, že by tato dohoda znamenala obnovení centralizovaného vyjednávání mezi zaměstnanci a zaměstnavateli na národní úrovni, nicméně přehlížet tyto snahy nelze a byť to není jednoznačný důkaz přetrvávající neokorporativistické tradice, rozhodně to není důkaz pro konec neokorporativismu ve Švédsku.

---

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 107.

¹⁵⁹ J. Hermansson a kol., *Avkorporativisering*, s. 44.

¹⁶⁰ L. Lewin, *Samhället*, s. 108.

¹⁶¹ J. Hermansson a kol., *Avkorporativisering*, s. 35.

10. Zkoumání změn – neokorporativismus proměněný a méně formální?

Většina autorů opakuje jako mantru hypotézu, že neokorporativismus ve Švédsku nezmizel docela, ale že se změnil a že oslabil. Tuto hypotézu jsme dokázali, přesto změna tradičních způsobů participace organizovaných zájmů přináší nejednu otázku. Autoři, kteří zastávají názor, že neokorporativismus ve Švédsku nevyřadil docela, zkoumají, kam se dřívější vazby přesunuly. Nils Elvander například nachází důkazy pro koordinované mzdové vyjednávání od roku 1997 (např. *Industriavtalet*). Leif Lewin tvrdí, že neokorporativismus ve Švédsku na lokální úrovni nevyřadil, naopak oproti minulosti dokonce posílil. Torsten Svensson a PerOla Öberg argumentují, že organizované zájmy hrají stále důležitou roli v politickém procesu, jen skrze méně formální cesty.¹⁶² Jens-Blom Hansen ovšem zpochybňuje možnost zjistit, do jaké míry se neokorporativismus proměnil, protože neexistuje žádný univerzální empirický nástroj, jak jej měřit. Poukazuje na to, že neokorporativismus zasahuje do celého rozhodovacího procesu a má schopnost proniknout do všech vrstev a oblastí, včetně takových, které s ním nejsou tradičně spojovány.¹⁶³

Blom-Hansen si klade otázku, jak nejlépe měřit změny ve vlivu organizovaných zájmů na politický proces. Identifikuje tři možné metodologické přístupy pro skandinávský případ. Prvním jsou rozhovory, druhým oficiální dokumenty a třetím míra reprezentace. Každý přístup má logicky svoje výhody a nevýhody. Metoda rozhovorů, kterou částečně používá i Rothstein s Bergströmem a Johansson, poskytuje aktuální představu o vlivu aktérů na politiku a umožňuje rozlišit, který vliv je skutečný a který pouze formální. Na druhou stranu subjektivní názory jednotlivých reprezentantů organizovaných zájmů mohou být zkreslující a přehled o dalších vztazích a souvislostech omezený. Oficiální dokumenty zase ukazují, co bylo oficiálně řečeno a co se ve skutečnosti stalo, nicméně takových dat je mnoho a vyžadují selekci a vysokou míru arbitrárnosti, aby bylo možné určit, které dokumenty jsou správné a určující. Druhou slabinou tohoto přístupu je možnost, že některé dohody a postupy nebyly vůbec zaznamenány. Dozvíme se z nich sice, o čem se rozhodlo, ale to o čem se nerozhodlo už ne. Míra reprezentace je třetí zmiňovanou metodou, která se v empirických výzkumech

---

¹⁶² Dle J. Lindvall – J. Sebring, *Policy Reformy*, s. 1058; L. Lewin, *Samhället*, s. 106.

¹⁶³ J. Blom-Hansen, *Still Corporatism*, s. 175-177.

o neokorporativismu objevuje velmi často. Záznamy o reprezentaci zástupců organizovaných zájmů se uchovávají dlouho a poskytují kvantitativní a statistické výstupy o tom, kteří lidé byli zastoupeni, kde a jak dlouho. Největší problém takové metody je nedostatek kvalitativních dat, zastoupení v daném orgánu ještě není zárukou faktického vlivu.¹⁶⁴ Stačí, když připomeneme důvod odstoupení SAF od participace v institucích, kde byli členové SAF početně zastoupení, ale jejich faktický vliv se následkem výše popsaných změn oslabil natolik, že pro ně již taková reprezentace postrádala smysl.

Svensson a Öberg se ve svém zkoumání míry neokorporativismu ve Švédsku po roce 1990 zabývají jak otázkou reprezentace a participace organizovaných zájmů na politickém procesu, tak otázkou jejich faktického vlivu. Rozlišují čtyři druhy participace a používají jinou typologii než formy participace, které jsme dosud používali. My jsme se z hlediska jeho typologie zabývali pouze institucionalizovanou participací. Participace organizací podle Svenssona a Öberga může být institucionalizovaná a neinstitucionalizovaná, jejich aktivita pak může být namířena k politikům nebo k úředníkům. Viz tabulka 1.1.

	Institucionalizovaná participace	Neinstitucionalizovaná participace
Kontaktovat politiky	Tvorba legislativních návrhů ¹⁶⁵	Kontakty na politiky
Kontaktovat úředníky	Implementace politiky ¹⁶⁶	Kontakty na úředníky

[Tabulka 1.1. Vlastní úprava. Dle T. Svensson – PO. Öberg, *Labour Market*, s. 300]

Svensson a Öberg vycházejí z předpokladu, že konec centralizovaného mzdového vyjednávání nemá vliv na participaci organizovaných zájmů na politickém procesu a už vůbec ne na snahy organizací politický proces ovlivňovat. Soustředí se na rozdíly ve strategiích a přístupu organizací oproti době, kdy nebylo o neokorporativismu pochyb.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 166-168.

¹⁶⁵ Volně přeloženo podle anglického *proposal corporatism*. Hermansson používá švédské *beredningskorporatism* (doslova přípravný korporativismus).

¹⁶⁶ Volně přeloženo podle anglického *administrative corporatism*. Hermansson používá švédské *genomförandekorporatism* (doslova „prováděcí“ korporativismus), Rothstein již zmiňovaný *förvaltningskorporatism* (doslova administrativní nebo byrokratický korporativismus).

Podle nich mají dnes organizace stále kontakty jak na politiky, tak na úředníky na všech úrovních. Možná klesá jejich zastoupení v komisích a výborech, ale také nemizí úplně. Navíc narůstá neinstytucionalizovaná participace, kdy se organizované zájmy obrací přímo na politiky a byrokratický aparát.¹⁶⁷

Důležité pro pochopení institucionalizované participace (tj. neokorporativismu) jsou podle nich dva aspekty. Prvním je stupeň formální participace soukromých organizací na veřejném politickém procesu. Druhým je míra, do jaké jsou tyto organizace chápány jako zástupci zájmů státem. Rozhodující je, zda stát bere konkrétního aktéra jako přirozeného a relevantního partnera v politickém procesu, tedy zda existují pravidla, která určují, kdo je a kdo není oprávněn participovat. Aktéři tak mohou být vnímáni jako vyvolení, s určitým statusem od vlády. Tito aktéři jsou v neokorporativistickém rámci integrováni do politického procesu a mají formálně ustavené zástupce ve státních orgánech.¹⁶⁸

Neinstytucionalizovaná participace oproti tomu nabízí způsoby, jak ovlivňovat politický proces zvenčí. Prostředky pro tento druh participace mohou být stávky, demonstrace nebo přímé kontakty s politiky a úředníky nebo s médii. Rozlišení mezi participací institucionalizovanou a neinstytucionalizovanou může poukázat na nerovnou praxi, kdy některé organizace participují vždy a jiné nikdy.¹⁶⁹ Tyto důvody vedou často ke kritice neokorporativismu, který podle svých odpůrců porušuje principy reprezentativní demokracie tím, že některé aktéry zvýhodňuje v jejich vlivu na politický proces oproti jiným. Tento argument používali zaměstnavatelé velmi často jako vysvětlení svého jednání.

Tato dichotomie v pojetí participace jednoznačně poukazuje na to, že institucionalizovaná participace je charakteristická pro neokorporativistická institucionální nastavení zatímco neinstytucionalizovaná participace je typickým rysem pluralistické společnosti. Co se týče Švédska, v předchozích kapitolách jsme zmínili některé změny v participaci vyplývající především z jednostranného odstoupení reprezentantů SAF ze svých řídicích pozic v mnoha výkonných orgánech. Tento institucionální ústup slovy Blytha se ovšem týkal převážně té části neokorporativismu, kterou Svensson a Öberg označují za administrativní korporativismus, tedy přímou

---

¹⁶⁷ T. Svensson – PO. Öberg, *Labour Market*, s. 295-296.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 298.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 299.

účast na implementaci politiky skrze státní byrokratický aparát.¹⁷⁰ Pravdou však je, že mnozí z těchto zástupců zůstali na svých pozicích nebo do nich byli opakovaně zvoleni pod „osobním“ mandátem. Takové řešení ovšem implikuje, že je ještě těžší volat organizované zájmy k odpovědnosti, když už formálně nejsou v těchto úřadech zastoupené, ale pořád mají možnost ovlivňovat politický proces, i když i jejich počet klesá. K roku 2000 byl podíl organizovaných zájmů ve veřejnoprávních orgánech stále ještě 13 %, což jasně ukazuje, že ani po rozhodnutí SAF tento druh participace na politickém procesu nepřestal existovat, i když značně oslabil.¹⁷¹

Institucionalizovaná participace organizovaných zájmů, jak v přípravných stádiích politického procesu, tak v její implementaci a výkonu stále existuje. V obou oblastech kvantitativně víc klesla participace zájmů soukromých zaměstnavatelů, zatímco změny účasti odborů nejsou tak velké. Odbory ve Švédsku mají menší vliv, ale stále zastávají významné postavení a rozhodně se nevydaly britskou cestou, kde byly odbory neoliberálními tlaky prakticky odstaveny od jakéhokoli vlivu. Pro ilustraci můžeme uvést, že v roce 2000 stál v čele AMS přední ekonom LO a prezidenti LO a TCO byly členy výkonné rady. Co se týče zástupců průmyslu a obchodu, stále mnoho zástupců v těchto orgánech působí. Pouze již nemají téměř žádné vazby na SAF, dnes *Svenskt Näringsliv*.¹⁷² Jak jsme uvedli výše, větší část zástupců organizovaných zájmů se přesunula do poradních orgánů.

Oslabování tradičních vazeb vede k vytváření vazeb nových. Organizované zájmy dnes častěji využívají formy neinstitucionalizované participace. Trend přeměny švédské homogenní společnosti ve společnost více rozrůzněnou je zřejmý a pluralismus vyžaduje nové postupy. Druhů neinstitucionalizované participace je také víc. Může se jednat o přímou akci, která má za cíl zasáhnout do rozhodnutí, jako například stávka, sabotáž, protestní mítink a jiné. Druhým způsobem je přímý kontakt s těmi, co rozhodují nebo s médii. Lobbying je stále častějším prostředkem, kterého organizované zájmy využívají. Lobbyingem je zde chápán určitý způsob participace a snahy ovlivnit nějaký politický proces přímým kontaktem s politickými činiteli, který může využívat každý. Mimo tento způsob se někteří spoléhají na profesionální lobbyingové agentury, které zprostředkovávají kontakty soukromých aktérů s veřejnou sférou.¹⁷³

---

¹⁷⁰ Viz výše v textu.

¹⁷¹ T. Svensson – PO. Öberg, *Labour Market*, s. 301.

¹⁷² Tamtéž, s. 302. V březnu roku 2001 došlo ke sloučení SAF s průmyslovým svazem *Sveriges industriförbund* pod společný název *Svenskt Näringsliv* (doslova švédský průmysl).

¹⁷³ Tamtéž, s. 303.

Jak odbory, tak zaměstnavatelé se dnes lobbingu poměrně dost věnují a na tuto činnost vynakládají značné prostředky. Hlavní aktéři na trhu práce kontaktují častěji politiky než média. Podle průzkumu z roku 1999 odborové organizace častěji kontaktují politiky přímo (přes 50 % z nich kontaktuje politiky alespoň jednou za měsíc), o něco méně pak zaměstnavatelské organizace (39 % jednou za měsíc). Rozdíl v politické aktivitě odborů a zaměstnavatelů je patrný, ale oba druhy aktérů této činnosti přikládají celkem velký význam.¹⁷⁴

Během vrcholného období švédského neokorporativismu se ustavila tradice duálních elit. Odbory měly úzké vztahy se sociálně demokratickou stranou, a proto mělo dělnické hnutí jasnou politickou převahu. Zaměstnavatelé se orientovali spíše na administrativu a na oblast výkonu politiky. Tato dichotomie je patrná i dnes, kdy se odborové organizace častěji obracejí na politiky, konkrétně na členy kabinetu, zatímco zaměstnavatelé častěji kontaktují úředníky nebo členy parlamentu. Nejdůležitějšími aktéry, na které se obě organizace obrací je sociálně demokratická strana a ministerstvo obchodu a průmyslu.¹⁷⁵

Co se týče profesionálních konzultačních nebo lobbingových agentur (zprostředkovávají kontakty mezi soukromou a veřejnou sférou), které jsou populární například v USA, ty se pomalu začínají prosazovat i ve Švédsku. Najímání těchto agentur je však stále marginální, i když ne nulové. Tento způsob participace volí nejčastěji velké podniky, obvykle s více jak 5000 zaměstnanci, naopak malé podniky takových služeb nevyužívají prakticky vůbec. Konzultační agentury samy sebe ovšem považují za důležité prostředníky mezi soukromou a veřejnou sférou. Zde je na místě poznamenat, že až 27 % členů těchto tzv. PR (z anglického *public relations* – veřejné vztahy) agentur zastávalo dříve nějaké politické funkce.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 304-305.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 306-309.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 303; J. Rydgren, *Bridging Different Worlds*, s. 124.

11. Organizované zájmy – noví aktéři v pluralistické společnosti

Doposud jsme se zabývali participací organizovaných zájmů na politickém procesu a změnami, které přineslo rozhodnutí SAF o dekonfederativizaci a následný vývoj. Měli jsme však na mysli tradiční aktéry, jakými je odborová organizace LO a zaměstnavatelská SAF. Je potřeba také zohlednit nové aktéry, kteří se v průběhu 20. století objevili. Všechny konceptualizace pojmu neokorporativismus pracují nějakým způsobem s významem organizací a organizovaných zájmů a jejich vztahu k státu. Definice neokorporativismu, kterou jsme zvolili jako nejvíce vhodnou, charakterizuje neokorporativismus jako systém institucionalizované participace organizovaných zájmů na politickém procesu. Silná léta švédského neokorporativismu stála na tripartitním vztahu státu, LO a SAF. Klíčovým pro tvorbu politiky byla interakce těchto tří stran. Jistá míra dominance dělnického hnutí, kterou představovala jeho politická větev v podobě SAP a její úzký vztah s hlavní organizací sdružující odbory LO, byla vyvážena bipartitním jednáním mezi LO a SAF v oblasti politiky na trhu práce a především v mzdové politice. Švédská společnost byla již od samého počátku charakterizována výrazně homogenní strukturou společnosti, která umožnila, že takovéto institucionální uspořádání fungovalo po dlouhou dobu. Zatím jsme se věnovali především porušení historického kompromisu, a to jak ze strany vlády (zvýšení politického řízení veřejné správy), tak ze strany LO (zaměstnanecké fondy) a následné jednostranné odstoupení SAF od neokorporativistických struktur. Jen povrchně jsme zmínili, že se situace zkomplikovala také kvůli nárůstu aktérů v oblasti politiky trhu práce (vláda jako silný zaměstnavatel) a dalším změnám v participaci tradičních aktérů a mezinárodní vlně deregulace a liberalizace finančních trhů (znemožnění ekonomického plánování). V této kapitole se budeme podrobněji zabývat organizacemi, které se objevily na scéně po boku SAF a LO. O deregulaci a liberalizaci se mimo jiné budeme zajímat v příští kapitole.

Odborová konfederace LO založená v roce 1898 v podstatě stejnými lidmi, kteří založili SAP o devět let dříve v roce 1889, vznikla jako nepolitické křídlo dělnického hnutí. Od samého počátku byly sociálně demokratická strana a konfederace odborů dvěma součástmi jednoho dělnického hnutí. LO byl svaz tradičních průmyslových odborů, který po většinu 20. století zastupoval celé odborové hnutí. Postupem času

ovšem narůstal počet zaměstnanců v jiných sektorech a vznikaly svazy odborů zastupující zájmy zaměstnanců veřejné správy, úředníků v soukromém sektoru a dalších odborných pracovníků. Odbory sdružující úředníky TCO byly založeny v roce 1944 (*Tjänstemännens centralorganisation*) a postupně získávaly poměrně velký vliv. Organizace sdružující studenty, akademiky, vědecké pracovníky, zaměstnance i živnostníky SACO byla založena v roce 1947 (*Sveriges akademikers centralorganisation*). Švédsko nejen že bylo unikátní svou organizovaností v tradičních odborech, organizovanost zaměstnanců jiných odvětví se však zcela vymykala světovému standardu. Dnes mají TCO a SACO dohromady přibližně stejný počet členů jako LO.¹⁷⁷

LO i SAF postupně přicházely o své monopolní postavení. Během 60. let získali zaměstnanci veřejného sektoru plné vyjednávací právo a vláda tak potvrdila svou roli významného zaměstnavatele. Úředníci v soukromém sektoru svůj narůstající vliv potvrdili založením organizace PTK (*Privattjänstemannakartellen*) na kongresu TCO v roce 1973. SAF tak nyní stála proti třem odborovým blokům: LO a PTK ze soukromého sektoru a veřejným odborům zaměstnanců státní správy. V 80. letech se situace zkomplikovala ještě víc, když SAF odmítla další účast na centrálním mzdovém vyjednávání. Toto rozhodnutí mělo dalekosáhlé důsledky jak pro LO, tak pro PTK. Interní spolupráce veřejných odborů v rámci LO a TCO se zhroutila. Vláda navíc stupňovala svoje ambice zasahovat do mzdové politiky. Politická aréna se značně diverzifikovala, aktérů přibývalo a žádný neměl tak výrazně dominantní postavení jako dříve LO a SAF. V hierarchické struktuře jednotlivých organizací také docházelo k oslabování, klesal počet členů a členských odborů.¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ <http://www.tco.se> [cit. 18. 7. 2011], <http://www.saco.se> [cit. 18. 7. 2011], <http://www.tco.se/f60bc18b-b997-4c6e-8ede-b4cd7e8f4909.fodoc> [cit. 18. 7. 2011]

¹⁷⁸ L. Lewin, *Samhället*, s. 109-111; <http://www.ptk.se/> [cit. 18. 7. 2011]

12. Vnější vlivy – decentralizace a deregulace ekonomické politiky, globalizace ekonomiky

Oslabování neokorporativismu a transformace švédského modelu nebyla způsobena pouze domácím vývojem, je potřeba přihlédnout i k mezinárodním vlivům na změnu národní politiky. Výše jsme zmínili vlnu deregulace a liberalizace finančních trhů, která zasáhla západní svět po rozpadu bretonwoodského měnového systému. Období mezi dvěma světovými válkami s neregulovanými pohyby kapitálu a spekulacemi, tzv. *haute finance*, vedlo ke světové ekonomické krizi 30. let 20. století. Na konferenci v americkém Bretton Woods bylo v roce 1944 dohodnuto, že mezinárodní kapitálová mobilita bude omezena, aby se dosáhlo stabilních směnných kurzů, pozitivního vývoje světového obchodu a vysokého mezinárodního růstu. Domácí ekonomické politiky západních států přijaly keynesiánský systém. Brettonwoodský měnový systém se rozpadl v roce 1971. Následovala vlna deregulace a liberalizace. Technologický vývoj a tlak mezinárodního trhu způsobily, že bylo pro finanční aktéry mnohem snadnější obcházet národní ekonomické regulace. Zvýšil se význam zvláštních zájmů, jako je např. Mezinárodní měnový fond, které lobbíngem přispěly ke změnám národních ekonomických politik. USA a Velká Británie svou liberalizaci kapitálu uváděly jako novou národní strategii, ale podíl zvláštních zájmů byl nezanedbatelný. Rychle mizely ekonomické ideje 30. let a jejich místo nahrazovaly nové myšlenky.¹⁷⁹ Všechny tyto změny se v jednotlivých zemích odrážely a neméně tomu bylo i ve Švédsku. Ekonomické plánování a sociální inženýrství je do velké míry nahrazováno tržními mechanismy. Švédská společnost se také mění, je vzdělanější a samostatnější. Občané požadují větší prostor k seberealizaci, autonomii ve vztahu ke státu a individualizovanější řešení. Mění se občanské požadavky, švédský stát se obrací k občanské společnosti jinak než dosud, různé občanské společnosti se stávají častěji poskytovateli služeb, za které dříve odpovídal stát. Staré zájmové organizace trochu ustupují novým, které nejsou orientované jen na prospěch svých členů, ale celé veřejnosti. Navíc stoupá význam jiných politických arén, jako je například Evropská unie. Organizace nemají možnost participovat v těchto nových fórech skrze svou vládu, a tak se obracejí přímo na ně, čímž vzniká zase jiný a nový druh vazeb.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ J. Reiter, *Changing the Microfoundations*, s. 104-105.

¹⁸⁰ E. Lundberg, *New Defenders*, s. 5-14.

Švédsko a švédský model byly predominantně určeny centralizovaným a uzavřeným finančním trhem, ekonomickým plánováním a zásahy státu, se zvláštními vztahy mezi finančním a průmyslovým systémem. Švédský kapitálový trh byl malý a vysoce regulovaný. Soukromé vlastnictví bylo koncentrováno v rukou několika obchodních skupin vázaných na banky. Švédská vláda podporovala velké podniky a používala různé nástroje kontroly alokace a cen úvěrů. Historický kompromis 30. let ovšem zabránil znárodňování, a tak se Švédsko lišilo od jiných zemí s podobnou orientací finančního trhu, jako byla svého času Francie a Německo.¹⁸¹ Ekonomická globalizace má podle některých autorů určující vliv na podobu národních ekonomických politik a strategií. Ve švédském případě byla ekonomická politika regulována a plánována, celý neokorporativistický systém směřoval k udržení průmyslového míru a ekonomického růstu, a proto se v této kapitole budeme blíže věnovat právě změnám v ekonomické politice a důsledkům ekonomické globalizace. Jak jsme si ukázali, relativně malý počet důležitých aktérů umožňuje dobré fungování neokorporativních vazeb, není-li přímo jeho předpokladem. Koncentrované kapitálové vlastnictví pak je určitě jednou z proměnných, které měly vliv na podobu švédského modelu.

Finanční trh ovládaly ve Švédsku banky a jejich investiční společnosti, které hrály hlavní roli v investicích a kapitálových operacích. Banky měly od roku 1934 zakázáno vlastnit a kupovat akcie.¹⁸² Investiční společnosti bank sloužily jako holdingové společnosti pro obchodní a bankovní skupiny.¹⁸³ Vývoj od 30. let vedl k závislosti ekonomiky na velkých exportních podnicích a k blízkému vztahu mezi bankami, investičními skupinami a průmyslovou výrobou. Základní regulace finančního trhu obnášela pravidla ohledně hlasovacích práv v rámci podniku. Švédský systém umožňoval existenci tzv. „zlatých akcií“, tedy diferenciací váhy hlasů akcionářů. Tyto zlaté akcie umožňovaly jejím majitelům až tisícinásobně převážit hlas majitelů jiných akcií, což umožnilo rozsáhlou koncentraci majetku v rukách jednotlivých skupin. Kromě toho bylo možné tyto zlaté akcie předávat v rámci rodiny, z jedné generace na další. Ve Švédsku bylo relativně obvyklé, že velké podniky byly jakýmsi rodinnými impérii. Zlaté akcie také umožňovaly rozsáhlou kontrolu s relativně malým kapitálem v porovnání s praxí kontinentální Evropy, protože švédský daňový systém nedovoloval

---

¹⁸¹ J. Reiter, *Changing the Microfoundations*, s. 106.

¹⁸² Kvůli pádu tzv. Kreugerova impéria.

¹⁸³ Významná je například bankovní skupina rodiny Wallenberg, s investiční společností Investor a Handelsbanken s investiční společností Industrivärden. www.investorab.com [cit. 20. 7. 2011], www.industrivarden.se [cit. 20. 7. 2011]

až takový nárůst majetku. Systém zlatých akcií byl zrušen už v roce 1944, ale těm podnikům, kde již fungoval, bylo povoleno si je nechat.¹⁸⁴ Diferenciované hlasovací právo bylo proto obzvlášť důležitým prvkem pro udržení kontroly. Dalším prvkem regulace bylo silně omezené zahraniční vlastnictví švédského kapitálu. Akcie se dělily na omezené a neomezené, pouze ty omezené mohli skupovat i investoři bez švédského státního občanství. Třetím prvkem byl tzv. měnový zákon, který kontroloval zahraniční směnu.¹⁸⁵

Následkem těchto omezení a pravidel bylo zabráněno zahraničnímu vlastnictví a roztržštění kontroly ve švédských podnicích. Tento selektivní protekcionismus, který obhajoval kontrolu švédských podniků v rámci švédských zájmů, byl kritizován z mnoha stran. Obhájci modelu však tvrdili, že přítomnost několika silných vlastníků může usnadnit práci odborů, a tato rétorika se přirozeně hodila sociálně-demokratické vládě. Vlna deregulace zasáhla Švédsko velmi těžce. Švédsko se během relativně krátké doby proměnilo od jednoho z nejregulovanějších systémů k jednomu z nejliberalizovanějších. Tuto změnu můžeme pro její rozsah vnímat až jako změnu celého dosavadního paradigmatu.¹⁸⁶

V letech 1978-85 došlo téměř k úplnému opuštění vládních kontrol alokací i cen úvěrů a ke zrušení regulací objemů úvěrů a investic. Od roku 1986 byla tato reforma rozšířena o opatření vedoucí k posílení soutěže, švédský kapitálový trh se otevřel zahraničnímu kapitálu. Byly zrušeny kontroly zahraniční směny a restrikce vůči zahraničním akcionářům. Stále ovšem zůstal zachován princip diferenciovaného hlasování, i když návrhů na jeho zrušení bylo mnoho, jen v letech 1975-85 se objevily v celkem 14 parlamentních návrzích. Největší zastánce principu jedna akcie-jeden hlas, byla liberální strana *Folkpartiet*, proti se postavila netradiční aliance sociální demokracie a části konzervativní strany. Sociální demokraté předpokládali nepříznivé

---

¹⁸⁴ Příkladem těchto společností byly známé značky jako Ericsson, Electrolux, Swedish Match, Alfa Laval a SKF. Viz J. Reiter, *Changing the Microfoundations*, s. 109. Na začátku 90. let bylo odhadnuto, že kdyby došlo ke zrušení zlatých akcií, vliv Wallenberg Group by v Electroluxu klesl z 95 % hlasů na pouhých 16 %, v Ericssonu ze 40 % na 4 % a Handelsebanken ze 42 % na 6 %. Na začátku 50. let představoval vždy jeden člověk většinu hlasů mezi akcionáři ve více jak 60 % největších podniků. Tato struktura vydržela relativně nedotčena až do 90. let. Ještě v polovině 90. let mohla Wallenberg kontrolovat společnosti, které by dohromady tvořily 40 % hodnoty stockholmské burzy.

¹⁸⁵ J. Reiter, *Changing the Microfoundations*, s. 108-109. Více k otázce švédského vlastnictví a kontroly v podnicích viz Magnus Henrekson - Ulf Jakobsson, *The Swedish Model of Corporate and Control in Transition*, Brussels, 2003

¹⁸⁶ J. Reiter, *Changing the Microfoundations*, s. 110.

dopady takové reformy na ekonomický růst a pro konzervativce by znamenala porušení svobody dohod.¹⁸⁷

Důvodů pro švédskou deregulaci bylo několik, většinou se jedná o podobné důvody, kterými se vysvětluje pád celého švédského modelu i neokorporativismu. Byly to například nedostatečně vyvinutý finanční trh, čtyřnásobný státní dluh, tzv. stagflace 70. let, inflace a rostoucí nezaměstnanost, technologický vývoj a noví aktéři. Ke zrušení všech omezení vůči zahraničním bankám na švédském trhu významně přispěly direktivy Evropského společenství z let 1993-94. Celý proces byl dovršen vstupem Švédska do Evropské unie v roce 1995. Deregulace se tak částečně prolínala s vývojem v Evropském společenství.¹⁸⁸

Finanční globalizace, deregulace a otevření kapitálového trhu zahraničním investorům měly dalekosáhlé následky pro podobu švédského ekonomického systému. Předně došlo k redistribuci vlastnictví a tím pádem i moci a vlivu ve švédském průmyslu, což vzhledem k charakteristické centralizaci a regulaci původního modelu byly naprosto klíčové změny. Tradiční obchodní skupiny a investiční společnosti musí nyní soustředit své investice do menšího počtu společností, aby ustály novou konkurenci a zachovaly si aspoň částečně svůj vliv. Mění se struktura i logika celého systému, původní tradiční vlastníci jsou nahrazováni anonymní skupinou podílníků, švédský systém se v tomto ohledu přibližuje anglosaskému. Přetrvávající existence zlatých akcií je vystavována velkému tlaku a kritice. Někteří to označují až jako „ultranacionalismus.“ Noví aktéři často lobbují i u švédské vlády, aby zasáhla, ale ta svou politiku ve vztahu k diferenciovanému hlasovacímu právu nezměnila. Velké švédské společnosti nakonec ale tento tlak ze strany zahraničních investorů a nových finančních aktérů neustály a kromě značky Ericsson, dobrovolně zlaté akcie zrušily, například Electrolux v roce 1998 a SKF v roce 1999. Roztříštěné vlastnictví znemožňuje švédské vládě provádět účinnou ekonomickou politiku založenou na tripartitním konsensu mezi státem, zaměstnanci a zaměstnavateli.¹⁸⁹ Deregulace a ekonomická globalizace je tak zcela evidentně jedním z faktorů, které výraznou měrou přispěly k transformaci švédského modelu a spolu s výše analyzovanými domácími změnami narušily neokorporativistickou tradici.¹⁹⁰

---

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 110-111.

¹⁸⁸ Tamtéž, 2003, s. 111-112.

¹⁸⁹ Tamtéž, 2003, s. 113-120.

¹⁹⁰ Tamtéž, 2003, s. 120.

13. Úvahy o současném Švédsku

Důkazy, které jsme v této práci předložili, podporují hypotézu o tom, že neokorporativismus ve Švédsku oslabuje, ale že nezmizel docela. Tradiční institucionalizovaná participace organizovaných zájmů prošla mnoha proměnami a v některých formách došlo k přerušení tradičních způsobů spolupráce mezi odbory, zaměstnavateli a státem téměř úplně, v jiných ve změněné podobě pokračuje nadále. Švédsko již není tím silným a centralizovaným státem z vrcholného období švédského modelu 50. a 60. let 20. století. Sociální demokracie ztratila své hegemonné postavení, od prvního volebního neúspěchu v roce 1976 se do roku 2011 několikrát vystřídala s pravicovými stranami ve vládě. Odbory jsou ve Švédsku ve srovnání s jinými evropskými státy sice pořád velmi silné, přesto mnohem decentralizovanější. Švédský model prochází transformací a ještě není zcela jasné, zda se přetvoří do nějaké podobně silné formy, nebo zda zanikne a Švédsko ztratí velký díl své výjimečnosti. Je na místě položit si otázku, kam směřuje současný švédský vývoj a jakou podobu má nebo bude mít švédský stát, politický systém a švédská demokracie.

Hermansson chápal švédský stát ve 20. století jako sloučeninu parlamentarismu a neokorporativismu a zkoumá, kterým směrem se Švédsko vydá. Nabízí se tři možné alternativy – nová forma neokorporativismu, právní demokracie nebo pluralismus. Pro každou z forem nachází v současném vývoji určité znaky. Co se neokorporativismu týče, ten jsme analyzovali v celé práci a pro jeho obnovu v nějaké výrazné formě příliš mnoho důkazů nehovoří. Existuje sice na lokální úrovni, ale na národní jakoby ztratil dech. Právní demokracie se podle Hermanssona vyznačuje naprostým vyloučením organizovaných zájmů z politického procesu. Organizované zájmy sice formálně ztratily možnost podílet se na výkonu politiky, ale jiné formy participace jim ubrány nebyly a navíc existují nové. Pravdou je, že starý institucionální rámec už od 70. let 20. století charakterizovala postupná a důkladná politizace. Úředníky a reprezentanty organizovaných zájmů v čím dál větší míře nahrazovaly na jejich postech v radách, úřadech a dalších neokorporativisticky složených institucích politici. To je ostatně podle Hermanssona snad ještě výraznější změna než faktické oslabení vlivu organizovaných zájmů. Jako důkaz vývoje ve směru právní demokracie zvýšená politizace však nestačí, organizované zájmy mají pořád do velké míry vliv jak ve starém institucionálním rámci, tak v novém, pluralističtější. Pluralismus se tedy jeví jako

nejnosnější alternativa ke starému neokorporativistickému švédskému modelu. Švédsko se v tomto ohledu přibližuje ostatním demokratickým státům západního světa. Nové formy participace jako je lobbying navíc umožňují prosazení názorů a vlivu i mnoha novým aktérům, kteří se objevili na scéně a kteří nemusí být ani organizovaní.¹⁹¹

Johannes Lindvall a Bo Rothstein chápou tradici švédského modelu jako tradici silného státu a ptají se, zda jej po jeho pádu nahradí nějaký nový model veřejné debaty. Současnou situaci totiž podle nich charakterizuje absence stabilních norem, která má znepokojivé implikace na fungování švédské demokracie. Přestože tradiční švédský model byl předmětem kritiky z mnoha stran, podle Lindvalla a Rothsteina nabízel alespoň relativně transparentní proces tvorby politiky – politici rozhodli o cílech politiky, vládní komise spolu s organizovanými zájmy poskytly komentáře, expertízu a znalosti, parlament z výsledného návrhu vytvořil zákon, výkonné orgány, státní správa a místní samospráva danou legislativu uvedly do praxe. Pokud byl vysoký vliv participace organizovaných zájmů na celém politickém procesu někomu trnem v oku, minimálně věděl, co od výsledků očekávat. Tato předvídatelnost není v dnešní situaci možná. Pádem silného státu byly zrušeny celkové normy, které měly vliv na politickou interakci. Legitimita švédské demokracie za dřívějšího uspořádání vycházela ze snah o ambiciózní reformu společnosti spolu s dlouhodobou hegemonií sociální demokracie. Chápání politiky ale nebylo záležitostí jediné politické strany, po dlouhou dobu byl systém uznáván i ostatními politickými stranami, včetně pravicových i přes některé dílčí kritiky. Faktem je, že toto porozumění neboli *samförstånd* bylo hluboko zakořeněné v celé švédské politické tradici. Někteří autoři se domnívají, že stávající politický systém může fungovat tak dlouho, dokud není zpochybněn zejména politicky, tedy dokud se hlavní aktéři shodují na jeho legitimitě a výhodách. Tato hypotéza není zcela jednoznačně ověřitelná, ale může přispět k pochopení některých změn ve švédské politice, je ovšem třeba ji podrobit dalšímu zkoumání.¹⁹²

Co se týče švédské demokracie, podle Lindvalla a Rothsteina *není třeba bít na poplach, jelikož demokracie ve Švédsku stále funguje*.¹⁹³ Nicméně je pravda, že nové struktury a absence jasných pravidel poněkud zastírají politický proces a volič nemá tak jasnou představu o tom, co se stane od momentu, kdy vhodí hlasovací lístek do urny, do momentu, kdy výsledná legislativa vstoupí do praxe. Heterogennější společnost, noví

---

¹⁹¹ J. Hermansson a kol., *Avkorporativisering*, s. 40-45.

¹⁹² Johannes Lindvall – Bo Rothstein, Sweden: The Fall of the Strong State. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 29 – No. 1, 2006, 58-60

¹⁹³ Tamtéž, s. 59.

aktéři a nové zájmy spolu s novými metodami ovlivňování politického procesu dávají větší prostor pro praktiky nepředvídatelné a těžko kontrolovatelné. Vyšetřovací vládní komise, které od roku 1990 pravidelně provádějí audit švédské demokracie, upozorňují, že je třeba v některých oblastech demokracii poněkud revitalizovat. Mnoho občanů má téměř pocit bezmoci ve vztahu k veřejné správě, je potřeba posílit občanskou společnost a zlepšit příležitosti místní samosprávy ve smyslu zvýšení individuální participace a větší institucionální vnímavosti k problémům jednotlivých občanů.¹⁹⁴

Ne všechny změny, které transformace švédského modelu přinesla, jsou takto sporné až negativní. Oslabení centralizované moci silného státu umožňuje jiným aktérům spolupodílet se na tvorbě *welfare* politiky, čím dál víc se mnoho sociálních služeb přesouvá do rukou různých nových organizací, zejména na lokální úrovni a zejména v oblastech jako je školství nebo zdravotnictví. Do roku 1974 nebylo například možné, aby si občan sám vybral školu nebo nemocnici. Vysoký stupeň blahobytu byl zaplacen sníženou možností volby. S pádem silné centrální moci klesla tato přísná organizovanost a dnes může každý osobně jednat individuálněji.¹⁹⁵

Sledovat současný švédský vývoj je z politologického hlediska poměrně zajímavé, jelikož tam dochází k hlubokým společensko-politickým změnám. Švédsko 20. století bylo příkladem sociálního státu, neokorporativismu, deliberativních rozhodovacích procesů a sociální debaty. Jeho přeměna směrem k politickému a společenskému pluralismu a k ekonomickému liberalismu přináší zajímavé problémy. Otázka, kam se tato slavná „sociální laboratoř“ vydá a kde se ukotví, je stále otevřená. Stále existuje dostatek prostoru k tomu, aby si Švédsko udrželo svůj individuální charakter a i pod tlakem mezinárodních a domácích tlaků nacházelo kompromisy se svou sociální tradicí.

---

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 47-48; E. Lundberg, *New Defenders*, s. 14-16.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 15; Mauricio Rojas, *Sweden after the Swedish Model*, Stockholm 2005, s. 58-61.

Závěr

Když v roce 1990 zaměstnavatelská federace SAF rozhodla o tom, že stáhne své reprezentanty z výkonných orgánů, zejména silných a ve vztahu k vládě semi-autonomních národních rad, považovali to mnozí odborníci za jasný signál konce švédského neokorporativismu. SAF to tak ostatně sama prezentovala. Při bližším zkoumání celé problematiky je nicméně zřejmé, že neokorporativismus ve Švédsku znamenal mnohem víc než jen neokorporativisticky zastoupené výkonné orgány. Během 20. století pronikl do všech stádií tvorby veřejné politiky. Organizované zájmy, zejména ty tradiční – LO a SAF, se přímo podílely jak na přípravě legislativy, tak na její implementaci, a to jak na národní, tak na místní úrovni vládnutí. Nejsilnější vliv měly přirozeně v pro ně klíčových oblastech, jako byla mj. politika trhu práce, sociální politika a zemědělství. Institucionalizovaná participace organizovaných zájmů ve Švédsku byla jak rozsáhlá, tak hluboce zakořeněná ve švédské politické historii.

Rozhodnutí SAF mělo sice velký dopad na oblast výkonu politiky a na oslabení organizovaných zájmů v národních radách a dalších orgánech, nicméně nevedlo ke konci neokorporativismu v jeho celistvosti. V ostatních formách institucionalizované participace došlo vlivem mj. decentralizace, politizace, deregulace a globalizace také k výrazným změnám, které však nebyly tak dramatické. Výzkumy předních švédských i zahraničních politologů, o které se v této práci opíráme, potvrzují naši hypotézu o tom, že neokorporativismus ve Švédsku sice oslabil, ale neskončil úplně a ve změněné podobě v některých oblastech funguje dál. Organizované zájmy ve Švédsku, jak tradiční, tak nové, mají stále přístup k institucionalizované participaci a navíc i k dalším méně formálním způsobům, např. lobbying, jak ovlivňovat švédský politický proces.

Neokorporativistický silný stát, kterým bylo Švédsko po většinu 20. století, oslaboval od 70. a 80. let a dnes je na cestě k jiné podobě politického modelu. Většina důkazů hovoří pro to, že se Švédsko stává pluralističtější státem ne nepodobným ostatním demokratickým evropským zemím. Jeho další vývoj je potřeba nadále sledovat, zatím totiž nebyl dostatek času pro získání potřebného odstupu, aby bylo možné celou transformaci Švédska a švédského modelu analyzovat v její celistvosti.

Literatura

- Blom-Hansen, Jens, Still Corporatism in Scandinavia? A Survey of Recent Empirical Findings. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 23 – No. 2., 2000.
- Blyth, Mark, The Transformation of the Swedish Model: Economic Ideas, Distributional Conflict, and Institutional Change. In: *World Politics*, Vol. 54, No. 1 (Oct., 2001), pp. 1-26.
- Crouch, Colin, *Industrial Relations and European State Traditions*, Oxford, Clarendon Press A 1994.
- Galenson, Walter, *The World's Strongest Trade Unions: The Scandinavian Labor Movement*, Westport, Connecticut, London, Quorum Books 1998.
- Henrekson, Magnus – Jakobsson, Ulf, *The Swedish Model of Corporate and Control in Transition*, Brussels 2003.
- Hermansson, Jörgen a kol., *Avkorporatisering och lobbyism – konturerna till en ny politisk modell*, Stockholm, SOU 1999: 121.
- Johansson, Joakim, Undermining corporatism. In: PerOla Öberg – Torsten Svensson, (ed.), *Power and institutions in industrial relation regimes*, Stockholm, Arbetslivsinstitutet 2005.
- Kautto, Mikko a kol., *Nordic Welfare States in the European Context*, London, New York, Routledge 2005.
- Lehmbruch, Gerhard – Schmitter, Philippe, C., (ed.), *Patterns of corporatist policy-making*, London, Sage Publications 1982.
- Lewin, Leif, *Samhället och de organiserade intressena*, Stockholm, Norstedts 1992.
- Lewin, Leif, *Ideology and Strategy*, Cambridge, Cambridge University Press 2004.
- Lindvall, Johannes – Rothstein, Bo, Sweden: The Fall of the Strong State. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 29 – No. 1, 2006.
- Lindvall, Johannes – Sebring, Sebring, Policy Reform and the Decline of Corporatism in Sweden. In: *West European Politics*, Vol. 28, No. 5, 1057-1074, November 2005.
- Lindvall, Johannes, Politics of Purpose: Swedish Economic Policy after the Golden Age. In: *Comparative Politics*, Vol. 38, No. 3 (Apr. 2006), pp. 253-272.
- Magnusson, Lars, *An Economic History of Sweden*, London and New York, Routledge 2000.

- Magnusson, Lars, The Swedish Model in Historical Context. In: *Kobe University Economic Review* 52 (2006).
- Marklund, Carl, The Social Laboratory, the Middle Way and the Swedish Model. In: *Scandinavian Journal of History*, Vol. 34, No. 3. September 2009, pp. 264-285.
- Öberg, PerOla – Svensson, Torsten, (ed.), *Power and Institutions in Industrial Relation Regimes*, Stockholm, Arbetslivsinstitutet 2005.
- Panitch, Leo, Recent Theorizations on Corporatism: Reflections on a Growth Industry. In: *The British Journal of Sociology*, Vol. 31, No. 2 (Jun., 1980), pp. 159-187.
- Pekkarinen, Jukka – Pohjola, Matti – Rowthorn, Bob, (ed.), *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford, Clarendon Press 1992.
- Pekkarinen, Jukka, Corporatism and Economic Performance in Sweden, Norway, and Finland. In: Jukka Pekkarinen – Matti Pohjola – Bob Rowthorn, (ed.), *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford, Clarendon Press 1992.
- Petersson, Olof, Democracy and Power in Sweden. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 14 – No. 2. 1991.
- Petersson, Olof, *Swedish Government and Politics*, Stockholm, Publica 1994.
- Reiter, Joakim, Changing the Microfoundations of Corporatism: The Impact of the Financial Globalisation on Swedish Corporate Ownership. In: *New Political Economy*, Vol. 8, No. 1, 2003.
- Rojas, Mauricio, *Sweden after the Swedish Model*, Stockholm, Timbro 2005.
- Rothstein, Bo, Corporatism: The Swedish Case. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 14 – No. 2, 1991.
- Rothstein, Bo, Explaining Swedish Corporatism: The Formative Moment. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 15 – No. 3, 1992.
- Rothstein, Bo, *Den korporativa staten*, Stockholm, Norstedts 1992.
- Rothstein, Bo, Den svenska modellens uppgång och fall – en essä. In: *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1998, årg 101 nr 1, s. 41-49.
- Rothstein, Bo – Bergström, Jonas, *Korporatismens fall och den svenska modellens kris*, Stockholm, SNS 1999.
- Rothstein, Bo, *Social Traps and the Problem of Trust*, Cambridge, Cambridge University Press 2005.
- Rydgren, Jens, Bridging Different Worlds? Economy, Politics and Brokerage Roles in Sweden. In: *Acta Sociologica*, June 2005, vol 48(2): 117-129.

Ryner, J. Magnus, *Capitalist Restructuring, Globalisation and the Third Way*, London and New York, Routledge 2002.

Schmitter, Philippe, C., Reflections on Where the Theory of Neo-Corporatism Has Gone and Where the Praxis of Neo-Corporatism May Be Going. In: Gerhard Lehmbuch – Philippe C. Schmitter, (ed.), *Patterns of corporatist policy-making*, London, Sage Publications 1982.

Schmitter, Philippe, C., Corporatism, Democracy, and Conceptual Traveling. In: Gerardo L. Munck – Richard Snyder, (ed.), *Passion, Craft, and Method in Comparative Politics*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press 2007.

Scobbie, Irene, *Historical Dictionary of Sweden*, Lanham, Maryland, Toronto, Oxford, The Scarecrow Press 2006.

Stråth, Bo, *The Organisation of Labour Markets*, London and New York, Routledge 2003.

Svensson, Torsten – Öberg, PerOla, Labour Market Organisations' in Swedish Public Policy-Making. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 25 – No. 4, 2002.

Svensson, Torsten – Öberg, PerOla, Power over, within and through institutions. In: PerOla Öberg - Torsten Svensson, (ed.), *Power and institutions in industrial relation regimes*, Stockholm, Arbetslivsinstitutet 2005.

Swenson, Peter, A. *Capitalists against Markets*, Oxford, Oxford University Press 2002.

Therborn, Göran, Lessons from 'Corporatist' Theorizations. In: Jukka Pekkarinen – Matti Pohjola – Bob Rowthorn, (ed.), *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford, Clarendon Press 1992.

Tsahouras, Dimitris, *Social Democracy in Sweden: The Threat from a Globalised World*, London, New York, Routledge 1998.

Elektronické zdroje:

Lundberg, Erik, *New Defenders of the Welfare State?* Dostupné z

<http://www.sivilsamfunn.no/Info/Aktuelt/Senternyheter/Conference-papers/%28language%29/nor-NO>

<http://www.industrivarden.se>

<http://www.investorab.com>

<http://www.ptk.se/>

<http://www.saco.se>

<http://www.tco.se>

<http://www.tco.se/f60bc18b-b997-4c6e-8ede-b4cd7e8f4909.fodoc>